

REPORTÁŽE A STATI
1920–1933

1

Wei

Fotografie z vysokoškolského indexu

	SPISY Jiřího Weila	1900–1959
1	Reportáže a stati	1920–1933
2	Gogol a anglický román 18. století	1928
3	Reportáže a stati	1933–1937
4	Moskva-hranice	1937
5	Dřevěná lžíce	1938/1992
6	Makanna, otec divů	1945
7	Povídky (Barvy, Mír)	1946, 1949
8	Stati a reportáže	1938–1959
9	Život s hvězdou	1949
10	Harfeník	1958
11	Žalozpěv za 77 297 obětí	1958
12	Na střeše je Mendelssohn	1960
13	Paralipomena	

Řídí Michael Špirit

Jiří Weil
REPORTÁŽE A STATI
1920–1933

Jiří Weil
REPORTÁŽE A STATI
1920–1933

Uspořádal a k vydání připravil
Michael Špirit

© Jiří Weil – heirs c/o DILIA, 2021

Selection, commentary ©

Michael Špirit, 2021

Photography ©

Literární archiv PNP, fond Fotoarchiv

ISBN 978-80-7474-357-3

ISBN (PDF) 978-80-7474-391-7

ISBN (epub) 978-80-7474-392-4

ISBN (mobi) 978-80-7474-393-1

*Edice a komentář vznikly za podpory
projektu Kreativita a adaptabilita
jako předpoklad úspěchu Evropy
v propojeném světě*

*reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734,
financovaného z Evropského fondu
pro regionální rozvoj.*

PRÁCE

V Panské ulici je Ruský dům, něco mezi restaurantem a kabaretem, středisko ruské emigrace. Sedí tam ti, kdož uprchli ze země zásady „kdo nepracuje, ať nejí“, smějí se, hlučně hovoří, někteří mlčí, jiní nadávají na bolševiky. (Nutno říci, že daleko slušněji než česká buržoazie.) Je to ruská buržoazie, ruská „inteligence“, třebaš rozdělená na několik stran, ale přece jednotná svou záští proti revoluci, proti proletariátu. Ale i zde, v tomto prostředí vybraných jídel, elegantních rób, nenávisných řečí, cítíte mohutnou ruku revoluce. Revoluce, která tyto pány, nic nedělající ruské „barny“ a „baryšny“, donutila, aby si vydělávali prací svůj chléb, která je donutila, aby zaměnili vykořisťování nenáviděnou prací. A ti, kdož v Rusku brojili proti zásadě „kdo nepracuje, ať nejí“, jsou nuceni ironií osudu přiznávat tuto zásadu v kapitalistickém státě. Ruské „baryšny“ z „nejlepší společnosti“, které jsou nuceny vařit a roznáseti jídla ruské buržoazii, která si více uchovala, jsou pojednou nuceny přiznávat revoluci. Ty, kdož opovrhovaly „nečistou kuchařskou prací“, musejí ji nyní vykonávat. A tak revoluce, která obdařila celý ruský národ, dala i těmto bývalým vykořisťovatelům a pánům života velký dar: práci.

Rudé právo 27. 10. 1921

WRANGELCI

Poznáte je okamžitě. Ať na ulici, nebo na univerzitě, kdekoliv. Od českého studentstva se liší pěknými obleky a surovými, vojáckými tvářemi. Působí na první pohled dojmem lidí, kteří nemají se studiem nic společného, mají většinou způsob dobrodruhů nebo důstojníků. To jsou tedy podle Bechyněho jediní zástupci Ruska. Mohl by z nich mítí ostatně radost. Nadávají na bolševiky jen což a při referátech prohlašují Brjusova, Bloka a Bělého za chuligány a zvířata jen proto, že tito básníci zůstali v Rusku. Jejich řeči o bolševicích nejsou ostatně zajímavé, neliší se nijak od psaní našich buržoazních listů. Ale obvykle se to nemíní s tím nadáváním tak vážně. Ptal jsem se onedlouhdu dvou wrangelců, kteří stále nadávají, proč to vlastně dělají? Odpověděli mi zcela klidně: „Proč bychom nenadávali? Tady to mají lidé rádi, a když nás tak dobře živí, proč bychom se jim nezavděčili?“

Dovedou se tedy velmi rychle jako všichni Rusové vžít do našich poměrů a vystihnouti, jak těžiti z naší buržoazie. Daří se jim to znamenitě, můžete je viděti, jak hýří a hodují v Ruském domě nebo v Medvědu. Přitom však, což je nejzajímavější, opovrhují českou buržoazií, tropí si z ní za zády mezi sebou šašky. Tak se mezi nimi vypravuje velmi zábavná příhoda, která se stala dru Kramářovi. Jakýsi wrangelský student složil báseň, ve které opěvoval všechny možné slovanské veličiny, mezi nimiž nejvíce dra Kramáře. Když tuto báseň uslyšel dr. Kramář, byl „dojat až k slzám“ a pozval wrangelce k sobě. Wrangelce přišel a výsledkem bylo, že mu dr. Kramář věnoval 70 tisíc Kč na vydávání „slovanské antologie“. Jsme opravdu zvědaví,

kdy se tato antologie objeví, a myslíme, že dr. Kramář také.

Tak tedy vypadají tito „představitelé pravého Ruska“. Zdá se, že jsou zde úplně na pravém místě, aby se česká buržoazie přesvědčila, jak ji přijdou draho tito „zachránci“ Ruska. Již nyní si přejí v tichosti někteří členové národnědemokratického komitétu pro pomoc ruským studentům, aby byli „wrangelci posláni v zaplombovaných vagonech do Ruska“.

Rudé právo 6. 4. 1922

RUSOVÉ V BERLÍNĚ

Celý berlínský západ, Berlín W., možno nazvati ruskou čtvrtí. Tam žijí ruští emigranti, mají tu své restaurace, knihkupectví, kabarety. Zde je čtvrť bohatých Rusů. A v Charlottenburgu žijí chudí Rusové, hlavně studenti. Bohatí Rusové, ruská buržoazie, se cítí v Berlíně úplně doma. Tak jako u nás je vládou vydatně podporována, ovšem opatrněji, chytřeji, neboť Německo uzavřelo s Ruskem. Tak známý dobrodruh a pomocník Judeničův Bermond-Avalov bydlí v krásné vile ve Friedenau, zatímco tisíce berlínských dělníků nemají kde spát. Příkladů podpory ruských reakcionářů Německem by se našlo ještě více. Ruská buržoazie žije v Berlíně životem mezinárodních keřasů, utrácí ohromné sumy peněz, což si nemůže dovoliti ani domácí berlínský keřas. Kabarety a restaurace jsou drahé i pro člověka s vyšší valutou, jako je československá. Tak nejlacinější místo U Modrého ptáka stojí 500 marek. Nicméně to nevadí ruské buržoazii, a tyto podniky jsou každodenně úplně vyprodány. Nutno říci, že jejich umělecká úroveň není

valná, jsou daleko horší než průměrný předválečný ruský kabaret.

Avšak mimo tuto ruskou buržoazii žije tu ruské studentstvo v dosti bídných podmínkách. Studentstva je tak veliký počet, že podle zprávy Deutsche Allgemeine Zeitung zamýšlí sovětská vláda zříditi pro ně v Berlíně univerzitu. Značná část je jich ovšem reakčně naladěna, ale myšlenky „směnověchovců“ pronikly mezi ně nejmohutněji. Bylo to zřejmo na přednášce prof. Ključnikova a Potěchina. Galerie Blüthner-Saal byla obsazena studenty, kdežto v parketu byla ruská buržoazie. A tu při vývodech Potěchina, který líčil po svém návratu z Ruska poměry v sovětském Rusku a vyzýval emigraci k návratu, docházelo k bouřlivým výstupům. Z parketu se ozýval hvízdot, naproti tomu galerie tleskala, a tak tomu bylo několikráte, nakonec galerie, která byla četnější, zvítězila a Potěchin mohl nerušeně pokračovat. Charakteristické je, že při přednášce ruského studenta, „směnověchovce“ Bylova z Prahy, o ruském studentském spolku, který sjednocuje studentstvo bez rozdílu stran, nedošlo k žádným výstupům, naopak řečník byl skvěle uvítán! Mezi ruským studentstvem roste tedy značně „směnověchovství“ a Rul bije na poplach právě tak jako Stinnesova Deutsche Allgemeine Zeitung, která volá po vypovězení všech „bolševických“ studentů z Německa. Tedy „jednotná fronta“ i zde, takže by k ní mohly přistoupit i Národní listy.

Avšak v Berlíně je ruská buržoazie v něčem opatrnější, totiž v šíření falešných zpráv. Zprávu Russunionu, kterou berou i naše „seriózní“ listy jako Lidové noviny, by nevzal ani berlínský Lokalanzeiger. Berlín je blízko Ruska a žije Ruskem. V Berlíně ví každý cídič obuvi více o Rusku než u nás univerzitní profesor, který píše v Naší době o ruské literatuře. Rusko pro-

niká Berlínem, zmocňuje se ho. Rusko dělnické, proletářské, se přiřazuje k Německu dělnickému a ruská buržoazie, odpadky Ruska, žije a hýří se svou milou německou a mezinárodní buržoazií v Berlíně W., nej-elegantnější čtvrti.

Rudé právo – Věčerník 30. 9. 1922

ZE ŠTĚTÍNA DO PETROHRADU

Mezi Gotlandem a Öselem jedeme parníkem. Nic než moře a někde tu a tam majáky. A někdy radostná příhoda: parník s vlajkou RSFSR jede klidně po moři, cestující mávají šátky a my zpíváme *Internacionálu* ve všech jazycích světa, neboť sešli jsme se tu Francouzi, Ital, Brazilian, Ind, Američané a ještě jiní národové, z nichž ovšem převládají „domácí“ obyvatelé: Rusové a Němci. Večer se shromažďujeme na palubě a zpíváme revoluční písně. Ital zpívá jakousi veselou italskou píseň komunistů, znící jako árie se stálým refrénem „bolchevismo“, „bolchevisme“, „liberta“, Ind jakousi zádumčivou píseň, z níž nepamatuji ani slova. Francouzská *Ça ira*, Brazilian starou hymnu brazilských dělníků a já *Rudý jsme prapor vztyčili a Zapějme si píseň, bratři*. A nakonec vždy všichni zníváme *Internacionálu*. Jako dorozumívací jazyk užíváme francínu, což ovšem nám nevadí, abychom při každém kroku neproklínali „la belle France“. Neboť jdou s námi domů do Ruska ruští dělníci, jedou vojáci ztýraní z francouzských žalářů, kteří vyzrazují, jak s nimi zacházela „demokratická“ Francie. Vypravují, že ještě sta ruských dělníků a sedláků, kteří bojovali na francouzské frontě a kteří se „vzbouřili“, což znamená, že chtěli domů, sedí ve francouzských žalářích, kde je týrají, nutí, aby

šli zadarmo pracovat na zpustošených francouzských územích.

Baltické moře je celé jakoby ruské. Štětín je jakým-si přístavním městem Ruska. V přístavu vlají ruské vlajky, na ulicích se mluví rusky, v hostincích jsou za okny znaky sovětského Ruska. Blokáda je prolomena. Petrohradský přístav je nyní tak dalece rozšířen, že může do něj vplouti jakákoliv loď, nad čímž ovšem skřípají zuby reakční vlády Lotyšska, Estonska a Finska. Je to výsledek rusko-německé smlouvy. Vybudování přístavu provedla německá společnost Friedlich spolu s Tiefbau-Aktiengesellschaft. A tak jezdí skoro každý den lodi do Petrohradu, vezoucí potraviny, nářadí i lokomotivy a automobily. Značná část nákladu je vždy od „Mezinárodní dělnické pomoci Rusku“.

A vidíme-li to vše, musíme se jen usmáti žvastům našeho buržoazního tisku o hospodářské zkáze Ruska. Stačí si jen zajeti do Štětína, a tu uvidíme ohromné náklady pro Rusko, a srovnati to vše s naším obchodním ruchem. Uvidíme, že Rusko žije intenzivním hospodářským životem, že se vyváží a dováží, že se pracuje, neboť německé trhy jsou zásobovány Ruskem a ruské výrobky jdou až do Francie. Baltické moře je plno lodí všech možných států: norských, švédských, anglických, dánských, a hlavně německých, a všechny směřují do Petrohradu anebo z Petrohradu. A na druhé straně křižují moře ruské lodi, jedou do Královce, Štětína, Hamburku, ba ještě dále. Rudé prapory vlají nad Baltickým mořem.

MOSKVA NA PODZIM 1922

Moskva, 18. října 1922

Město se pozná podle rytmu. Rytmus Petrohradu je přesný, chladný, sevřený jako samo město. A lidé jsou v petrohradské mlze jako stíny, chladní, přesní, věcní. Nikdo se nezdržuje, vše jde svou cestou. Avšak rytmus Moskvy je rytmem tance, zpěvu, vášně. Nikde snad není tak prudký život jako v Moskvě. Bulváry jsou plny lidí, veselých, radostných, a to uprostřed podzimního deště a chladu. Krasnoarmějci s čapkami, podobajícími se tibetským čapkám, jdou za zpěvu ulicí. Lidé se zastavují, pozdravují je, vše jde tak vesele, družně, jako v tanci. Nikde není možno vidět nějaký pouliční výstup, jako je tomu v Praze nebo v Berlíně, všude je klid, ale přesto město žije bouřlivě, bouřlivěji než Berlín s jeho Unter- a Hochbahn-tramvajemi, automobily. Město žije bouřlivě vnitřně. Každý den jsou vědecké přednášky, kursy, vyučování, diskuse, divadelní pokusy, každý den vychází několik knih a každý den se lidé tlačí v knihkupeckých krámech. Tam je život Moskvy. Neboť každý nyní čte. Kniha je rozebrána ve třech měsících. A vydává se jen literatura dobrá, a to proto, že se čte jen dobrá kniha. Nejvíce se prodává vědeckých knih, a to je mínění nejen šéfa obchodního oddělení Státního nakladatelství, nýbrž i pouličního obchodníka s knihami. Není to řídký zjev, že jdete-li kolem prodavačky jablek, uvidíte, že čte Leninův *Stát a revoluci*. A nyní o NEPU. NEP je nová hospodářská politika, jediná naděje v nynější době všech evropských emigrantských kontrarevolucionářů. NEP nemá naprosto žádný význam, uvidí se to ihned, jak se počne žít v Moskvě. Vláda musí dr-

žet NEP na uzdě a nedovolí, aby se vyvíjela buržoazie. Samozřejmě že tu a tam někdo výhodnou spekulací zbohatne, ale tomu čelí vláda progresivní daní. Kdo vydělá přes 300 milionů měsíčně, musí platit 70% daně. Zjišťovat příjem jde velmi lehce, poněvadž vláda má již k ruce aparát z dřívějších let vojenského komunismu. Ale sovětská vláda dovede čelit NEPU ještě účinnějším prostředkem, totiž potravinovými příděly, podporováním konzumů a svými trusty. V státních prodejnách a konzumech je vše lacinější, takže před nimi stojí fronty, a nejen to, kvalita je vždy zaručeně dobrá. To vše nemají soukromé podniky. Tak např. skvělý oběd stojí ve státní jídelně 3 miliony (asi 7 Kč) a v soukromé špatný 5 milionů. NEPmani tedy nemohou konkurovat se státem a konzumy, a tak jejich výdělek není veliký. Zde v Rusku se nám zdá všechno povídání buržoazních novin směšným. Neboť vidíte revoluci, vidíte ji v Proletkultě, dělnických univerzitách, v dílnách, továrnách, divadle, vše je jí proniknuto. Neuděláte ani krok, abyste nenarazili na revoluci. A hlavně vidíte revoluci v práci. Moskva se horečně restauruje. Nyní již vypadá jako kterékoliv evropské hlavní město. Staví se nové domy, dláždí se chodníky, opravuje se, staví se elektrárny, vyrábí se, a to vše rychle, přesně a řádně. „Revoluce pokračuje,“ řekl v poslední své povídce prozaista Boris Pilňak, „revoluce pokračuje v sovětském pracovním dni.“

Rudé právo 5. 11. 1922

INSTITUT K. MARXE A ENGELSE

Přicházíme do krásné budovy u muzea Alexandra II. Na první pohled byste ji považovali za nějaký palác, a zatím je to muzeum, Institut Marxe a Engelse, kde pod vedením D. B. Rjazanova je sbírána veškerá literatura, korespondence, fotografie o Marxovi a Engelsovi a z jejich doby. Dovídáme se, že náš postřeh byl správný; dům, kde je nyní Institut, byl dříve nejnádhernějším palácem v Moskvě a patřil knížeti Dolgorukovi. Institut Marxe a Engelse byl založen roku 1921 při Socialistické akademii a jeho úkolem je zabývat se sbíráním všech materiálů o Marxovi a Engelsovi, ale nejen to, i o jejich době a přímých předchůdcích marxismu. Mimoto sbírá Institut veškerou literaturu o Marxovi a Engelsovi, vydanou kdekoliv (jsou zde i stati a knihy z Československa), a překlady ze všech jazyků. Je tu i čínský překlad Marxova *Kapitálu*. Tím ještě není úloha Institutu vyčerpána. Vydává totiž také díla Marxova a Engelsova v nejpečlivějších překladech s bibliografickými poznámkami a vysvětlivkami, a dává tak literatuře jediné správné překlady. Řízením Institutu byl pověřen starý bolševik a teoretik marxismu D. B. Rjazanov, kterému se podařilo za krátkou dobu sehnati materiál z celé Evropy, jedinečné exempláře, jako rukopisy Marxovy a Engelsovy, jakož i veškerá čísla *Neue Rheinische Zeitung*. Jeho pomocníky jsou, jak nám s úsměvem říkal Rjazanov, „zbytky menševismu v Rusku“, Potresov a jiní. Institut je založen takto: Především tři kabinety – Marx jako filosof, Marx jako politik a Marx jako národohospodář. Zde jsou sebrána veškerá díla Marxova, pokud možno v originálech, když ne, tož v přesných

fotografiích. Mimoto všechna vydání Marxových spisů a vše, co je třeba ke studiu marxismu. Dále tři kabinety – německý, francouzský a anglický. V těchto kabinetech jsou sebrána veškerá díla, která Marx četl nebo která citoval, dále veškerá filosofická, socialistická a národohospodářská literatura z doby, kdy Marx žil. Tyto sbírky získány byly hlavně z biblioték profesorů Mautnera a Grünberga. Kromě toho byla získána jedinečná sbírka spisů Fichteho a fichteanismu v Německu, jež je v Evropě velmi dobře známa a o níž vyšla v Německu monografie.

Kromě toho jsou zde speciální kabinety malých národů, do nichž patří i Československo, kde je i cenný rukopis Palackého a dokumenty z prvních dob sociální demokracie v Čechách (autentická akta procesů prvních českých sociálních demokratů). Dále je tu ještě speciální ohromný kabinet anarchismu. Tedy vše, co se potřebuje ke studiu Marxe a Engelse a jejich doby.

Institut působí překvapujícím dojmem. Zatímco byla revoluce a Rusko napadeno ze všech stran, nepřestalo se starati o vědeckou práci, a tak byla založena jediná sbírka v celé Evropě pro studium socialismu, shromažďující materiál z celé Evropy. Je to dílo, za něž musí býti Rusku vděčný celý vědecký svět.

Rudé právo – Věčerník 9. 11. 1922

DOJMY ZE SJEZDU KOMUNISTICKÉ INTERNACIONÁLY Iljič mluví

Nikdo v Rusku neřekne Lenin. Všichni mluví kamarádsky o Iljičovi. Lenin byl dlouho nemocen, dlouho nemluvil. A proto nyní visí celé Rusko na jeho slo-

vech, s napětím čeká, co řekne Iljič. Překrásný sál v Kremlu jest přímo přeplněn. Dnes bude mluvit Lenin. V revolučních letech napsal Maxim Gorkij stať o Leninovi pro Evropu. Měl to býti obraz pro ty, kteří Lenina neviděli, a hlavně pro ty, kteří neviděli Ruska. Neboť Lenin je těsně spjat s Ruskem a Rusko nemůže býti bez Lenina. Možná že chtěl Gorkij vytvořiti obraz správný, ale nevytvořil. Napsal hymnus, dithyramb, ale zde bylo nutno říci jasné a přesné slovo, tak jako jest přesný, jasný a prostý Lenin.

Zdá se na první pohled, uvidíte-li Lenina, že vidíte zcela obyčejného člověka. Jest nenápadný. Nevšimli byste si ho.

Lenin mluví o nové hospodářské politice NEPU. Usmívá se dobrým, chytráckým úsměvem, když mluví o tom, jak hloupí jsou západoevropští kapitalisté, a jeho suchá slova, jimiž přednáší své teze, okrašluje jeho stálý úsměv nad tím, že Rusko slaví již popáté Říjnovou revoluci, že Rusko přemohlo vše, že stojí ještě pevně před světem. Mluví pomalu, rozvážně, pevně. Občanská válka se skončila. Všude jest klid a práce. A jako poslední obraz, konečné vítězství, jest dobytí Vladivostoku.

Jest nutno se učit a učit. Pracovat jsme se již konečně naučili. A nejen Rusové, i Evropa se musí učit ze zkušeností ruské revoluce. To jsou hlavní hesla Leninovy řeči. Mluví. A jen někdy se podívá na posluchače, a opět s tím jasným úsměvem a bystrým pohledem očí. Nevidíte únavy, jen radost, která tryská, naplňuje jeho bytost a hoří na jeho tváři úsměvem. Není to úsměv samolibosti, ale dětský úsměv radosti z vítězství, radosti všech.

Možná že jiní uviděli více. Avšak mně se vryl v paměť tento úsměv nad celou buržoazní Evropou, která bojovala po pět let proti Rusku intervencí, špionáží,

ozbrojenými bandami, a přece se jí nepodařilo zničit proletářský stát, která desettisíckrátě prorokovala pád sovětské vlády.

A sovětské Rusko žije dále, nepomohlo nic ani proklínání, ani ozbrojená intervence, občanská válka jest skončena a Rusko se věnuje klidné práci, a proto se Lenin vysmívá celé Evropě úsměvem, který chce říci: „Kdo tedy vyhrál? Co vám byly platny všechny intervence a lži?“

Rudé právo – Věčerník 24. 11. 1922

KULTURNÍ ŽIVOT MOSKVY

Moskva, 25. listopadu 1922

Plakátová nároží Moskvy jsou plna různých plakátů, různých barev a obsahu. Místo dřívějších propagačních plakátů objevila se oznámení repertoárů divadel, cirkusů, kinematografů. A zároveň s nimi v ještě větším počtu programy přednášek. V Moskvě je každý den několik přednášek a diskusí, tak četně navštěvovaných, že lidé stojí ve frontách, „očeredích“, jak se zde říká, a přímo se rvou o lístky. A běží o přednášky čistě vědeckého druhu, což když se jedná o diskusi o aktuálních problémech! V Evropě by se zdálo dosti nepochopitelným, když při přednášce Marijengofa, imažinisty, došlo k bouřlivým výstupům a rvačkám mezi obecenstvem o kulturní problémy. Rusko žije kulturně. Avšak kdo žije kulturně v Rusku, není buržoazie, nýbrž proletariát. Buržoazie nežije již nyní ani ze svých tradic. Revoluce, která ji zbavila výrobních prostředků, docílila toho, že buržoazie se zřekla i kulturní práce a oddává se buď kokainismu, anebo mysticismu. Univerzity, které byly dříve semeníštěm kontrarevoluce a reakce, staly se nyní čistě komuni-

stickými tím, že rabfaky (dělnické fakulty) dodávají jim posluchače a buržoazii se zabraňuje studovat. Sovětská vláda chápe, že v nynější době je nejlepším obranným prostředkem proti NEPU vzdělání a že buržoazie se nebude moci vyvíjeti, nebude-li mít v rukou kulturu. Za tři leta usilovné práce se podařilo rabfakům vytvořiti pevný kádr dělnické inteligence, která nyní žije tímto prudkým kulturním životem, naplňuje přednášky a tvoří ono komunistické ovzduší všeho.

Mimo přednášky žije intenzivním životem divadlo. V žádném jiném městě není snad tolik divadel a divadelních studií jako v Moskvě. Plakáty divadel pokrývají celá nároží. Každý týden je několik premiér. Nejzajímavější z divadel jsou divadla vytvořená revolucí, takzvaná levá fronta, řízená Mejerholdem a jeho spolupracovníky. Je to Divadlo Revoluce a divadla státního divadelního studia GITIS. V těchto divadlech se provádějí smělé divadelní pokusy, hledá se nový patos revolučního divadla. V Divadle Revoluce hrají dvě cizí dramata, Tollerovy *Rozbiječe strojů* a Marcela Martineta *Noc*. Tato dramata, jedno německé, druhé francouzské, ale stejně revoluční a pesimistická, vyznívají v tomto ovzduší revoluce zcela odlišným duchem než v jakýchkoliv buržoazních divadlech Evropy. Dramata, která se hrají novým způsobem, proletářskými herci, bez zbytečného sentimentálního způsobu, nevznívají podle svého obsahu pesimisticky, nýbrž jako jásavá revoluční hymna. Divadla GITIS skládají se ze studií Mejerholda, Foreggera a Ferdinandova, jsou divadla hledání nových divadelních cest. Nemají však ničeho z onoho diletantismu všech evropských pokusných divadel a snaží se vychovati nového proletářského herce ve svých divadelních školách, vnášejí novátorský a revoluční duch do divadla, a tím zbavují diváka všech starých divadelních tradic,

jež se pokouší ještě nyní udržeti při životě stará akademická divadla.

Není třeba ani mluvit o knihách, kterých vychází týdně několik desítek. Existuje přes 100 nakladatelství a knihkupectví jsou v každé ulici, knihy se prodávají všude, i na bazaru a v pasážích. Jen je třeba se zmínit o ohromném růstu dělnických družstevních nakladatelství, kde se vydává výhradně socialistická a marxistická literatura, jichž je nyní v Moskvě několik (největší je Moskovskij rabočij) a po celém Rusku několik set.

Rudé právo – Věčerník 9. 12. 1922

KULTURNÍ PRÁCE SOVĚTSKÉHO RUSKA

Slávovi Húlovi

Dluh je placením krásný.

(RUSKÉ PŘÍSLOVÍ)

1. Doba válečného komunismu

Když se zmocnili ruští komunisté vlády, stejně jako prováděli svůj program hospodářský, prováděli program kulturní. Tento program byl určován Ruskou stranou komunistickou a měnil se stejně pak jako politika RSK. A tak můžeme rozeznávat i v kulturní práci stejně jako v politice RSK dvě periody, před NEPem (novou hospodářskou politikou) a za NEPU. Důležité je také zasáhnutí RSK v roce 1920.

V první deklaraci lidového komisariátu lidové osvěty 29. října 1917 formuloval Lunačarskij svůj program takto: „Každá pravá demokratická vláda v zemi, kde vládne nevědomost a negramotnost, musí v prvé

řadě zahájit boj proti této tmě. Musí dosáhnouti v nejbližší době všeobecné gramotnosti pomocí organizace školní sítě, odpovídající požadavkům současné pedagogiky a zavedení všeobecného a bezplatného vyučování, a zároveň s tím zavedení takových učitelských institutů a seminářů, které by daly co nejdříve mohutnou armádu lidových pedagogů potřebnou pro všeobecné vyučování obyvatelstva nesmírného Ruska.“

Tedy program, který Lunačarskij prováděl, byl čistě všeobecně vzdělávací, jak ani jinak nešlo.

Hlavní zájem byl věnován reformě obecné školy, likvidaci negramotnosti a všeobecně vzdělávacím kursům. Reforma obecného školství byla provedena zavedením *jediné pracovní školy* o dvou stupních. Nová škola se dělí na dva stupně, první pro děti od 8 do 13 let a druhý pro děti od 13 do 17 let. Mimo toho jsou připojeny k jediné pracovní škole dětské sady pro děti od 6 do 8 let. Fyzická práce se stává základem této nové školy, nikoliv však účelem. Vyučování se spojuje s pracovním principem. Zároveň se odstraňuje jakýkoliv školní plat a zavádí se mimo toho bezplatné opatření školních pomůcek a částečně i zásobování jídlem a šatstvem (dětský pajok). První rok práce lidového komisariátu osvěty byl téměř úplně vyplněn touto reformou. Především byl rozšířen počet obecných škol v ohromném měřítku, takže hned v prvních měsících se počet škol zdvojnásobil, byla rozšířena síť pedagogických ústavů a kursů. Dále musila sovětská vláda vybojovat i boj se starým učitelstvem, které se stavělo nepřátelsky k reformě školy, a ve kterém zvítězila pomocí vlastní organizace učitelské, Svazu internacionálního učitelstva. V čele odporu vůči sovětské vládě byli učitelé středoškolští. Roku 1918 byl rozpuštěn Všeruský učitelský svaz pro nepřátelství k sovětské

vládě a vybudován odborový svaz učitelstva, dvakrát větší než rozpuštěný svaz.

V druhém roce sovětské republiky bylo přikročeno k provádění druhého největšího úkolu, *likvidace negramotnosti*. „Veškeré obyvatelstvo republiky od 8 do 50 let, které neumí číst a psát, musí se učit gramotě,“ tak počíná dekret vydaný 25. prosince 1919. Vydání tohoto dekretu bylo vyvoláno nutností „umožniti veškerému obyvatelstvu dělnicko-selského Ruska účast v politickém životě země“.

Provádění dekretu narazilo na značné obtíže. Jednak nebylo pomůcek, a hlavně však vadila válka bílých band proti Rusku. Teprve v červnu roku 1920 bylo možno řádně pracovat; tehdy také byla ustavena Mimořádná komise likvidace negramotnosti (Črezvyčajnaja komissija po likvidacii bezgramotnosti) při lidovém komisariátu osvěty, jíž bylo svěřeno vedení celé kampaně a v níž byli zastoupeni také představitelé řady organizací (Všeruského svazu odborových organizací, lidového komisariátu práce atd.). Rada lidových komisařů poskytla veškerou finanční a materiální podporu. Do konce roku 1921 bylo rozděleno 24 miliard rublů, 44 tisíc pudů papíru, 60 tisíc veltuctů per a tužek, 5 milionů slabikářů a 200 tisíc jiných učebních pomůcek. Podle statistiky naučilo se do 1. ledna 1921 5 milionů lidí gramotě. Tato statistika není však přesná, poněvadž v ní nejsou zahrnuta data z Rudé armády, kde se likvidace negramotnosti prováděla neméně energicky a úspěšně.

Mimo těchto hlavních prací lidového komisariátu osvěty bylo zřízeno *oddělení mimoškolského vzdělání* (Otděl vněškolnogo obrazovanija), jehož úkolem bylo řídit vzdělávací práci mezi širokými masami. Tomuto oddělení byly podřízeny kluby, lidová divadla, lidové domy, bibliotéky, muzea atd. Úloha této instituce

byla většinou kontrolní, nikoliv výkonná. Měla kontrolovat vzdělávací činnost místních sovětů a vypomáhat jim.

Nejdůležitějšími z celého oboru oddělení mimoškolského vzdělání byly *kluby, knihovny a čítárny*. Dělnický klub v Rusku vzniká kolem roku 1905 a má ráz vždy politický. Dělnické hnutí, které se musilo za carské vlády uchýlovat do ilegality, projevovalo se v klubech, kde se setkávali stoupenci různých socialistických stran a kde byly projednávány denní politické události. Roku 1917, v době Říjnové revoluce stávají se kluby důležitým politickým činitelem a jádrem revolučního hnutí. V pozdější době, v době války s bílými, mění se sice ráz i úkoly klubů, ale přesto počet klubů roste. Kluby se stávají komunistickou výchovnou školou pro široké masy. Podle statistiky z 1. dubna 1921 bylo v Rusku 3 645 klubů, v Sibiři 296, na Ukrajině 1 170, v Krymu 134 a v autonomních republikách 192. Stejně důležitým činitelem komunistické výchovy jsou knihovny a čítárny. Podle statistiky z 1. dubna 1921 bylo v Rusku 37 676 čítáren, v Sibiři 3 789, na Ukrajině 4 798, v Krymu 188 a v autonomních republikách 267. Knihoven bylo v celém Rusku v tomto období více než 30 tisíc.

Mimoto zabývalo se oddělení mimoškolského vzdělání zřizováním *lidových univerzit a lidových divadel*. Program lidových univerzit byl velmi neurčitý, byly to přednáškové kursy s různými osnovami, zřizované narychlo. Tak například ve vitebské lidové univerzitě bylo jen Puškinovi věnováno 12 přednášek. Mimoto v těchto lidových univerzitách přednášovali všelijací dřívější středoškolští profesori, kteří se jim snažili dát buržoazní ráz. Existovaly jen v létech 1917/18 a 1919. V roce 1920 byly zrušeny a na jejich místo nastupují sovpartškoly a rabfaky. Lidová divadla vyrůstají téměř

bez přičinění sovětské vlády. Hnutí divadelní roste od roku 1917 do úžasných rozměrů. Hraje se všude, v nejzapadlejší vesnici. Nebylo možno vůbec sebrati statistických dat. Tak jen v jaroslavské gubernii bylo více divadel než v celé Francii. Na toto spontánní lidové hnutí měl lidový komisariát celkem málo vlivu, poněvadž bylo příliš široké.

To by byly tak v hlavních rysech výsledky počáteční kulturní politiky sovětské vlády. Všimněme si však, že to byla politika všeobecně vzdělávací, taková, kterou mohl dobře dělati i buržoazní stát. Ovšemže sovětská vláda zavedla důležité reformy školství. Avšak zapomněla v této první době vybudovati komunistické školství. Ovšemže v dekretu prohlásila, že každý občan má právo navštěvovati univerzitu, ale zapomněla zřídití síť přípravných škol, které by dělníku umožnily ji navštěvovati. Rozšiřovala síť vysokých škol, ale nezasahovala nijak v jejich vnitřní strukturu. Lidový komisariát organizoval umělecké výstavy, ale veškerou agitaci a propagandu ponechával Ruské straně komunistické. Tak zůstávají podstatnými výsledky jen reforma obecného školství a likvidace ngramotnosti. V době největšího zostření občanské války roku 1920 zasahuje však Ruská strana komunistická s plánem nové organizace kulturní práce, který později lidový komisariát uvádí v život. Tato nová organizace kulturní práce stává se potom výbornou zbraní proti NEPU svým výlučně třídním a komunistickým rázem. Kulturní politika proletářského státu zbavuje se přítěže „osvětové činnosti“, kterou se jí snažili vnutiti buržoazní pedagogové, a dává se na vlastní cesty organizované komunistické kulturní práce.

2. Zasáhnutí Ruské strany komunistické

Devátý sjezd Ruské strany komunistické provedl analýzu tehdejší situace, prozkoumal dřívější činnost orgánů proletářské vlády, narýsoval nové směrnice politiky. Zároveň také zasáhl do kulturní činnosti lidového komisariátu osvěty.

„Nesmíme tvořiti paralelní organizace, nýbrž musíme vytvořiti jednotnou plánovitou organizaci. V tom je úloha naší revoluce. Nebude-li tato úloha splněna, nevybudujeme-li plánovitou, jednotnou organizaci, ponecháme-li ruský nerozumný chaos a desorganizaci, zůstane naše revoluce revolucí buržoazní,“ řekl Lenin na sjezdu pracovníků mimoškolského vzdělání v květnu 1919 a tato slova byla směrnici, podle nichž se řídilo přebudování organizace kulturní činnosti.

Dekretem VCIK (Všeruského výkonného výboru) bylo zrušeno oddělení mimoškolského vzdělání a na jeho místě zřízen *Glavpolitprosvět* (Hlavní politická osvěta), jenž se stává centrem vši politickoosvětové práce a jenž je řízen Ruskou stranou komunistickou. Při všech odděleních lidového komisariátu osvěty (rusky zkratka ONO – Otděl narodnogo obrazovanija) místních i gubernských zřizují se politprosvěty (oddělení politické osvěty), jež jsou orgány výkonnými a jež řídí veškerou vzdělávací práci. Zároveň jsou však podřízeny místním a gubernským výkonným výborům komunistické strany. Veškerá vzdělávací práce vychází z jednoho středu a je mu podřízena. Iniciativu má výkonný výbor komunistické strany. Jemu je též podřízena vzdělávací práce, jež se vede mimo Glavpolitprosvět, a sice kulturní činnost v Rudé armádě, při níž Glavpolitprosvět spolupracuje.

Rokem 1920 počíná komunistická reforma školy, hlavně střední a vyšší. „Žádná třída se nemůže státi

organizátorkou společnosti bez ovládní vědy a techniky“, toto heslo Bucharinovo počalo se uskutečňovati. V jakém stavu bylo především obecné školství? Z jediné pracovní školy bylo možno zříditi jen první stupeň (5letý kurs od 8 do 13 let), školu, která dává všeobecné vzdělávací minimum. Tento typ školy existuje ve čtyřech podobách: 1. dětská škola prvního stupně, 2. škola prvního stupně pro jinochy, 3. škola prvního stupně pro dospělé negramotné, 4. škola politické výchovy tyto členy strany s všeobecně vzdělávacím minimem.

Jako druhý stupeň obecného školství byla zavedena síť odborných škol. Jsou to především *díleuské tovární školy* (fabzavuč – fabrično-zavodskoje učeničestvo), školy, které fungují přímo v továrnách a dílnách a které mimo svého všeobecně vzdělávacího programu sledují odborný účel – vypracování kvalifikovaných dělníků. Mají utilitaristický ráz a jsou přizpůsobeny různým odvětvím průmyslu. Kromě těchto škol existují ještě jako druhý stupeň selské odborné školy a školy uměleckoprůmyslové. Jsou řízeny Glavprofobrem (oddělení odborného vzdělání).

Dříve než přejdeme k vyšším typům školství a reformám z roku 1920, nutno si podrobně všimnouti důležitého přebudování stranického školství, takzvaných *sovpartškol* (sovetsko-partijnye školy), jež jsou středním typem školství. Jak jsme se již zmínili, ponechával lidový komisariát osvěty veškerou agitační a propagační práci uvnitř strany Ruské straně komunistické. S vybudováním jednotné plánovité organizace kulturní práce se tento poměr mění a lidovému komisariátu osvěty se ukládá vybudovati síť škol komunistické strany, jež řídí Ruská komunistická strana spolu s Glavpolitprosvětem. Úkolem sovpartškoly je vychovati pracovníky pro práci ve straně, v odboro-

vém hnutí, v sovětech, teoreticky vyškolené, a tímto způsobem zjednati kádr komunistické strany.

Namísto dřívějších kursů ročních nebo půlročních se zavádí pevně organizovaná škola tří stupňů. Úkolem *prvního stupně* sovpartškoly je zvednouti úroveň politického uvědomění a dáti zčásti místní pracovníky. První stupeň je vlastně rozšířený kurs s všeobecně vzdělávacím minimem a populárně tradovaným marxismem. *Druhý stupeň* sovpartškoly je již pravidelná škola, která má za úkol „rozšíření marxistického učení“ a přípravu pracovníků okresních a gubernských. Má 21 předmětů, jichž programy vypracovala Ruská strana komunistická. Třetí stupeň je *komunistická univerzita*. Úkolem komunistické univerzity je: 1. býti laboratoří, kde budou vypracováni teoreticky vzdělání a komunisticky vychovaní vůdcové (kádr strany) dělnické třídy z třídních elementů; 2. vypracování základny komunistického vzdělání v boji proti vzdělání buržoaznímu; 3. býti jedním z organizačních středisek komunistické vědecké metody. Z komunistické univerzity mají vycházeti: 1. partijsní specialista-sekretář, organizátor strany atd., 2. sovětský pracovník – předseda gubernského krajského okresního sovětu, 3. odborový pracovník – člen gubernských, krajských, okresních výborů odborových svazů, 4. pedagog v gubernské sovpartškole (2. stupeň), organizátor kursů vyššího typu, 5. komunistický vědec. Mezi sovpartškolami všech třech stupňů je logické spojení, jedna je doplněním a rozšířením druhé. První stupeň dává elementární přípravu, druhý rozšiřuje nabyté vzdělání a třetí dokončuje a systemizuje. Komunistická univerzita má 6 kateder: 1. přírodovědy se sekce-mi fyziky, chemie, biologie, astronomie, matematiky, 2. jazyka a literatury se sekcemi ruského jazyka, cizích jazyků (německého, francouzského a anglického) a li-

teratury, 3. ekonomie, 4. práva, 5. historie se sekcemi ruské, západní a historie RSK, 6. marxistické filosofie. První dva roky jsou společné pro všechny studenty, druhé dva roky jsou rozděleny na speciální obory se 4 odděleními: 1. partijským, 2. sovětským, 3. odborovým, 4. pedagogickým. Tímto způsobem si vypracovává sovětská vláda jednak kádr strany, jednak kádr správního úřednictva. Studující sovpartškol a komunistických univerzit mohou být jen členové komunistické strany a komunistické mládeže. Z žáků sovpartškol a komunistických univerzit připadá na dělníky 57 %, ostatní studenti se dělí na selský element a inteligenty atd.

V tomto učebním roce je statistika sovpartškol a komunistických univerzit tato:

	Škol	Počet	Škol	Počet
SOVPARTŠKOLY	I. stup.	žactva	II. stup.	žactva
Ve 43 ruských guberniích	109	1 100	40	2 670
V 7 guberniích Sibíře	15	905	6	930
V 17 autonomních oblastí a republik (mimo Kavkazu, Ukrajiny a Turkestánu) . . .	30	2 020	7	1 250
Všech v celém Rusku	154	10 525	53	10 850

KOMUNISTICKÉ UNIVERZITY:

Univerzita Sverdlova (Moskva)	1 600 studentů
Univerzita Zinovyjevova (Petrohrad)	1 500 studentů
Univerzita západu	1 500 studentů
Univerzita východu	1 500 studentů
Univerzita jekatěrinoburská	200 studentů
Univerzita karzanská	100 studentů
Univerzita omská	200 studentů
Univerzita garatovská	200 studentů
Všech univerzit jest osm s 6 800 studenty.	

Studenti sovpartškol a komunistických univerzit dostávají od vlády plnou podporu, mimoto mají svá vlastní výrobní a spotřební družstva. Z komunistické univerzity pak mohou postoupiti ještě buď do Socialistické akademie, vědeckého institutu sociálních věd, nebo do Institutu rudé profesury, institutu pro přípravu vysokoškolských profesorů, jenž má tři katedry: ekonomie, filosofie a historie, a jenž má dáti profesory na Fakultě sociálních věd a profesory komunistických univerzit. I zde je nutným předpokladem pro studium členství RSK. Institut rudé profesury byl založen roku 1921 již jako zbraň proti NEPU.

3. Jednotná ideologická fronta proti NEPU

Za vlády buržoazie dostává se dělnictvu jen surogát vědy. Vysoké školy byly na papíře všem přístupné, ve skutečnosti byl v nich numerus clausus. Buržoazie učinila ze vzdělání nástroj duševní poroby proletariátu. Pomocí školy, tisku atd. snažila se proletariát prodehnouti svým duchem, vštípidi mu svoji buržoazní ideologii, buržoazní etiku, své buržoazní stanovisko k jakékoliv otázce. Takzvaná popularizace vědy mezi lidem, osvětové kroužky a podobné neučí nikdy metodám vědecké práce, nepřibližují vědu lidovým masám. Sovětská vláda zanechává již od roku 1920 osvětové a popularizační činnosti a namísto nich buduje třídní a odborné školství, hledí si vypracovati technickou inteligenci z vlastních řad, ví, že jen tehdy bude moci ovládnouti výrobu, zamění-li „specie“ (specialistu) svým vlastním odborníkem, stejně jako dobře ví, že je nutno proti buržoaznímu ideologovi postaviti ideologa proletářského. A když na jaře 1921 přichází nová hospodářská politika, jež dává daleko větší možnosti buržoazní inteligenci, je sovětská vláda připravena.

Nová organizace vysokého školství zamezuje navždy ideologickou nadvládu buržoazie. Tak se ubránila sovětská vláda ideologickému nástupu NEPU a vybudovala jednotnou ideologickou frontu.

NEP zasáhl kulturní práci těžce. Především omezil stát kulturní rozpočet, zmenšil vydání, tím však zároveň bylo nutno buď zrušiti školy a kulturní instituce, nebo je převésti na vlastní vydržování. Byla to ovšem krajní nutnost, jak řekl Lenin na posledním sjezdu Internacionály, ale jednalo-li se o to, buď zavřít školy, nebo dáti těžký průmysl kapitalistům, tu se musilo Rusko samozřejmě odhodlati k prvnímu. NEP zasáhl hlavně školy druhého stupně, pak kluby a knihovny, lidová divadla, dále však nemohl, neboť se setkal s pevně organizovanou a vybudovanou sítí středního a vysokého školství, s vlastními družstvy, statky a podniky, která mu dovedla čeliti. Že nezasáhl NEP školu prvního stupně, je děkovati tomu, že vesnice, které jsou probuzeny ke kulturnímu životu, udržují školy z vlastních prostředků a samy z vlastní iniciativy zakládají školy. Je to zjev, který svědčí o tom, že se sovětské vládě podařilo za léta revoluce probuditi vesnici ke kulturnímu životu, což by se nebylo podařilo žádné jiné vládě. Školy druhého stupně jsou, jak jsme uvedli, školy odborné (tovární, řemeslnické, hospodářské), které jsouce nedostatečně organizovány, podlehly do jisté míry nástupu NEPU, poněvadž příspěvky, které jim dává stát, nepokrývají plně jejich vydání a není nikoho, kdo by doplácel ostatek. Samozřejmě že je vyučování jako ve všech školách bezplatné a nikdy nemůže dojíti k porušení tohoto principu. V poslední době se však podniká pomocná akce, takže k dalšímu omezení počtu škol druhého stupně již nedojde. Kluby a knihovny trpí tím, že byly převedeny na vlastní vydržování, a ježto

tyto kluby a knihovny jsou většinou dělnické a není možno chtít od dělníka vysoké příspěvky, upadají a musí být podporovány státem. V poslední době se však opět vzmáhají, díky odborovými organizacím a komunistické straně.

V době těsně před zavedením nové hospodářské politiky prosazuje sovětská vláda reformu středního a vysokého školství, jež se potom stává ohromným prostředkem proti nebezpečí nového rozmachu buržoazní ideologie. *Je to reforma vysoké školy, zavedení třídního přijímání na vysokou školu a vytvoření rabfaku (dělnické univerzity) jako přípravky na vysokou školu.*

V době válečného komunismu nastalo horečné tvoření vysokých škol po celém Rusku. Dělo se to chaoticky a někde tak, že se přejmenovala škola nižšího typu na vysokou. Ke konci roku 1920 byl podán Preobraženským na sjezdu předsedů Gubono (gubernských oddělení lidové osvěty) návrh na omezení počtu vysokých škol, který byl přijat a prováděn od 1. ledna 1921. Výsledkem bylo uzavření 43 vysokých škol a spojení 23 vysokých škol s jinými. Zároveň byly od roku 1921 zřízeny rabfaky namísto dřívějších přípravných kursů, pevně organizované školy. Nyní je v celém Rusku (vyjma Ukrajiny a Kavkazu) 91 vysokých škol, 60 praktických ústavů a 53 dělnických univerzit denních, 7 večerních, jež však budou proměněny též v denní. Namísto dřívějšího volného přijímání každého na vysokou školu byl zaveden třídní princip, tj. každý, kdo chce vstoupit na vysokou školu, musí být členem odborové organizace nebo komunistické strany. Výjimka z tohoto pravidla se povoluje studentům lékařské fakulty a techniky, ale jen omezenému počtu, jenž nesmí přesahovati 10 %, a je spojena s placením. Ostatní studenti požívají buď úplně, nebo částečně veškerého zaopatření a bezplatného vyučování.

Můžeme tedy rozeznávat tři druhy studentstva: I. studenti úplně materiálně zabezpečení, II. studenti neplatící školné, III. studenti platící školné (na lékařské fakultě a zčásti na technice). První kategorie studentů je většina. Letošní statistika jich udává 21 600. Druhá kategorie sestává ze studentů, kteří jsou zaměstnáni, a tedy nepotřebují státní podpory. Třetí kategorie jsou studenti z buržoazie čili, jak čteme v dekretu, neúčastníci se výroby (nězainteresovannye v proizvodstve), jichž počet je, jak jsme se již zmínili, nejmenší. Další reformou bylo úplné přetvoření univerzity. Byla zrušena fakulta právnická a filosofická a namísto ní vytvořena Fakulta sociálních věd, jež má stolice filosofie, národohospodářství, lingvistiky, sociologie a práva. Stolice filosofie, národohospodářství a sociologie musí být obsazeny marxisty. Reforma narazila na značný odpor profesorských sborů. Vypukla stávka univerzitních profesorů, jež však byla potlačena zásluhou „levých profesorů“. Profesori se hlavně stavěli proti novým dělnickým studentům, kteří počali již převládati ve vysokých školách. Finančně jsou vysoké školy zabezpečovány jednak oddělením VUZ (Vysšije učebnye zavedeniya), jednak jednotlivými komisariáty (práce, dopravy atd.) a Nejvyšší hospodářskou radou. Jednotlivé komisariáty a Nejvyšší hospodářská rada žádá pak na vysokých školách určitý počet posluchačů, například inženýrů, o které je nouze v určitých podnicích.

V tomto učebním roce studuje na různých vysokých školách (mimo Ukrajinu a Kavkaz) 36 014 studentů, z nichž je státně podporováno 21 602, bezplatné vyučování má 11 216 a školné platí 1 451 studentů. V Moskvě a Petrohradě činí posluchačů státem podporovaných 79,1 %. Ze všeho počtu studentstva je členů Ruské komunistické strany a komunistické mláde-

že 5 665 (16,4 %), rabfakovců (z dělnických univerzit) 2 870 (8,2 %), dělníků a dětí dělníků 5 505 (16 %), sedláků a dětí sedláků 9 195 (26,8 %), pracující inteligence 6 994 (20 %), sovětských úředníků 5 108 (14,8 %) a nepracovního elementu 677 (1,8 %).

Všichni studenti, kteří vstupují na vysoké školy, musí se podrobiti zkoušce, jež je úměrná programu dělnické univerzity. Studenti z buržoazie platí ročně 50 rublů ve zlatě (asi 750 Kč). Nové studentstvo z dělnických řad se dobře osvědčuje. Vysoké školy mají nyní stejnou, ba v některých oborech daleko lepší úroveň než před válkou. Nové studentstvo je energičtější, samostatnější, netvoří kastu a uchovává si svůj třídní ráz. Z předáků komunistické strany přednáší na univerzitě Bucharin, Preobraženskij (Fakulta sociálních věd), Radek (Institut žurnalistiky), Rjazanov (Socialistická akademie) aj.

Dělnické univerzity (rabfaky) byly vybudovány v dnešní podobě z pěti malých přípravných kursů roku 1921 a od té doby stále rostou. Budou dodávat hlavní kádr posluchačů vysokých škol. Nyní je jich 53 a 7 večerních, jež budou proměněny v denní, tedy celkem 60. Jsou to průpravné školy pro dělníky. Řídí je oddělení rabfaků lidového komisariátu. Vyučovací doba trvá 4 roky vždy po dvou semestrech. Dva roky jsou společné pro všechny posluchače, druhé dva roky mají tři oddělení podle vysokých škol, kam miní posluchač postoupiti, a sice oddělení *technické, přírodovědecké a sociálních věd*. Do dělnických univerzit jsou přijímáni dělníci a sedláci účastníci se výroby fyzickou prací neméně než rok ve věku ne nižším než 18 let, kteří se podrobili zkoušce ze základních znalostí. Dál mohou být přijímáni z osob, které fyzicky nepracují, jen členové RSK a komunistické mládeže, kteří jsou organizováni více než rok. Studenti rabfaků jsou po-

stavení materiálně naroveň studentům vysokých škol. Studenti jsou vybíráni z členů odborových organizací. Určitá odborová organizace má právo jmenovati určitý počet svých členů na dělnickou univerzitu, kteří jsou zkoušeni. Obstojí-li při zkoušce, jsou přijati, neobstojí-li, musí odborová organizace jmenovati nové. Program dělnických univerzit je asi tak programem naší střední školy, ovšem specializovaným a bez veškerého nadbytku humanistického vzdělání. Rabfaky prosperují velmi dobře a stále roste počet proletářských studentů. Tak vyjde letos jen z moskevských rabfaků 6 000 studentů. Rabfaky nejenže splnily svůj úkol, nýbrž i daly skvělé výsledky.

Jako typ středního školství existují ještě mimo rabfaků technické a průmyslové školy, jichž posluchače tvoří většinou dělníci. Síť tohoto školství se počíná ještě více rozšiřovati, hlavně od letošního roku, kdy vystoupil Bucharin na veřejné přednášce, ve které dokazoval nutnost rozšíření technického středního školství. V dnešní době mají střední technické a průmyslové školy 52 000 posluchačů. Technické a průmyslové školy navazují přímo na továrensko-dílenské školy (2. stupeň školství), které byly tak těžce zasáhnuty NEPem, a proto se nyní pomýšlí na reorganizaci tohoto stupně školství, poněvadž jinak by nebylo možné zlepšení středního technického školství.

4. *Glavpolitprosvět, či Proletkult?*

Vybudování jednotné osvětové organizace bylo provedeno. Avšak zbyla tu organizace, jež vše nechtěla a dosud se nechce podrobiti. *Všeruský Proletkult*. Na devátém sjezdu komunistické strany bylo sice usneseno, že Proletkult splyne s Glavpolitprosvětem, ale toto usnesení nebylo jistě dodnes prosazeno. Prolet-

kult žije, není však možno říci, že příliš intenzivně. Proletkult byl založen ihned po revoluci a byl oblíbenou myšlenkou Lunačarského. Měl býti institutem proletářské kultury, laboratoří, odkud měla vznikat, odkud mělo vyjít nové umění. Tak se domnívali teoretikové proletářské kultury roku 1918, ale roku 1919 ohraničují daleko skromnější úkoly Proletkultu. V Proletářské kultuře, teoretickém listu Všeruského Proletkultu z roku 1920, čteme tuto formulaci úkolů Proletkultu: „Hlavním jádrem práce Proletkultu je všude totéž: revolučně kulturní tvorba, sbírání vznikajících prvků nové kultury v životě, vědě, umění, formulace, rozvíjení, systemizace.“ Ačkoliv tu ještě čteme „revolučně kulturní tvorba“, zní vysvětlení již jinak, práce Proletkultu se hodnotí ne jako tvůrčí, nýbrž organizační. Praxe je ještě skromnější. Proletkult v Moskvě má své divadlo, má divadelní, výtvarná a literární studia, ale Proletkult u provincií se zabývá vytvářením ochotnických kroužků, organizováním hudebních a recitačních večerů nízké úrovně. Není jednotné organizace a také není kontrolních orgánů. Každý proletkult pracuje na svou vlastní pěst. Nejen to, ale Proletkult v provincii se stává útočištěm čistě buržoazních kulturních pracovníků, obyčejně druhořadých, kteří se samozřejmě snaží odstraniti z něj vše revoluční a proletářské a proměnit jej v buržoazní literárně-hudební kroužek. Ústředí Proletkultu se tomu marně snažilo zabrániti, poněvadž i ono přibíralo na pomoc buržoazní literáty a umělce. Po roce 1919 Proletkult upadá. Počet místních a gubernských proletkultů stále klesá, takže usnesení z roku 1920 nesetkává se v Proletkultě se značným odporem. Avšak přesto se Proletkult brání tím, že se usnáší „těsně spolupracovati s Glavpolitprosvětem“. K této spolupráci nedochází, Proletkult pokračuje ve své činnosti do roku

1922, kdy počíná boj mezi Glavpolitprosvětem a Proletkultem. Boj, který mohl býti ještě v roce 1920 jen formálním, stává se zásadním. Jednotná ideologická fronta nemůže za NEPU strpěti autonomní organizaci. Běží o toto: Veškerá kulturně vzdělávací práce je soustředěna v Glavpolitprosvětu. Proletkult je organizací kulturně vzdělávací, již dávno opustil plán vypracování nové kultury. Je nutno tedy, aby Proletkult byl zařazen do všeobecné organizace Glavpolitprosvětu. Roku 1920 navrhovala Uljanovová-Krupská, jež řídí Glavpolitprosvět, aby se Proletkult organizoval jako sekce Glavpolitprosvětu, takže jeho práce by byla řízena Glavpolitprosvětem a Proletkult by byl zařazen jako jedna složka jednotné vzdělávací činnosti. Tedy k tomuto splnutí nedošlo a otázka se objevuje znovu v příkrější formě roku 1922. Tehdy již je Glavpolitprosvět v plné činnosti, vzdělávací systém je vybudován, Leninův plán je realizován. Zbývá Proletkult, jenž je stále samostatný a který těžce zasáhl NEP, zbaviv jej finančních prostředků. Uljanovová-Krupská uveřejňuje druhý článek, tentokrát mnohem ostřejší, kde vytýká Proletkultu jeho separatistické sklony a žádá bezpodmínečnou likvidaci. Proletkult se hájí článkem svého předsedy V. Pletňova. Hlavní otázkou je tu poměr Proletkultu k jednotné vzdělávací práci, kterou vede Glavpolitprosvět, tj. stát. A tu Pletňov dokazuje, že „stát vede práci mezi všemi vrstvami obyvatelstva. Úkolem Proletkultu je vésti kulturní práci jen mezi proletariátem.“

Zde Pletňov si hraje poněkud s pojmy, neboť stát se jedná o plánovitou komunistickou organizaci, ve které by měl místo i Proletkult, která však musí býti jednotná. Dále tvrdí Pletňov, že otázka Proletkultu je otázkou pouze organizační, nikoliv zásadní. I to lze snadno vyvrátiti. Dosti pravdy má Pletňov

tam, kde tvrdí, že v poslední době se Proletkult vzpamatoval ze své ochablosti a pracuje znovu mezi masami. Ovšem jen moskevský Proletkult. O ostatních proletkultech platí to, co jsme již uvedli. Moskevský Proletkult přeložil nyní těžiště své práce do továren. Tam pořádá v přestávkách improvizovaná divadelní představení, hraná dělníky z téže továrny, jednající o denních událostech buď v továrně, veřejném životě, nebo i v zahraničí. Tak například se hrála v jisté chamovnické továrně *Janovská konference*, kus, který si dělníci sami tvořili během hraní. Mimoto spojil se moskevský Proletkult s odborovými dělnickými organizacemi, pro něž hotoví ve svém výtvarném studiu prapory a odznaky. Nutno přiznati, že výtvarná studia pracují nejlépe, což zvláště lze pozorovati, srovnáme-li je s literárním studiem Proletkultu, které je v úplném úpadku.

Avšak možno říci se vsí určitostí, že Proletkult se vzdal činnosti laboratorní, totiž vypracování když ne proletářské kultury, tu alespoň proletářských umělců. V době počátku činnosti Proletkultu kupili se kolem něho proletářští básníci, k nimž někteří se stali jedněmi z nejlepších básníků Ruska, jako Gastěv a Kazin, a nutno říci, že Proletkult měl dosti značný podíl na jejich úspěších, neboť v Proletkultu se vzdělávali, měli tam svá studia, Proletkult jim vydával knihy a šířil jejich jména mezi dělnickou veřejností. Později se tito básníci odtrhli a utvořili Všeruskou asociaci proletářských básníků, která převzala do jisté míry úkol Proletkultu, sdružuje mladé proletářské básníky a pomáhá jim v jejich práci. To bylo však v roce 1918, kdy Proletkult dosáhl svého vrcholu. Pak se počíná měniti i charakter Proletkultu a Proletkult stává se organizací pro popularizování umění a zábavu. Zavádí mimo své literární výtvarné, divadelní a hudební oddělení,

oddělení fyzické kultury, tance, biomechaniky. Poměr Proletkultu k vzdělávací organizaci státu řeší již vývoj. Je jisto, že Proletkult bude kapitulovati, a ne-li, ztratí poslední stopy vzdělávací organizace a promění se v organizaci zábavní.

5. Politickoosvětová činnost v Rudé armádě

Jedním z nejpodivuhodnějších zjevů ruské revoluce je Rudá armáda. Byla vytvořena revoluční nutností, v době, kdy bylo nutno proti organizované armádě Čechoslováků postavit také organizovanou armádu, ale byla od prvních dob politickou, čemuž také děkuje z valné části za svá vítězství. Již od prvních dob, kdy byla ještě armáda dobrovolnická (rudá garda), byli u každého pluku političtí komisaři, kteří řídili politickoosvětovou práci a „udržovali spojení s režimem dělníků a sedláků“, jak hlásá rezoluce pátého sjezdu sovětů. S vybudováním Rudé armády nastává nutnost vybudování politickoosvětového aparátu. Armáda se pokládá ihned v prvopočátku za zjev přechodný, její úkol je vytčen jako obranný, její zásady za revoluční a protimilitaristické. „Sovětská republika, obklopená ze všech stran nepřáteli, stojící tváří v tvář proti kontrarevoluci opírající se o cizozemské žoldnéře, vytváří pevnou armádu, která ubrání dělnickou a selskou vládu do té doby, dokud vzbouřený evropský proletariát nezasadí smrtelnou ránu militarismu a nevytvoří podmínky klidné a bratrské spolupráce všech národů.“ Tak počíná dekret, jímž se dává mobilizační rozkaz a vytváří se pravidelná armáda.

Za své úspěchy v boji proti kontrarevoluci děkuje Rudá armáda především dokonalému politickoosvětovému aparátu řízenému komunistickou stranou a ihned v prvopočátku soustředěnému v Byru vojen-

ských komisařů, jež se později mění v PUR (Politické-koje upraveníje respubliky – Politická republikánská správa). V. Antonov-Ovsejenko, jeden z nejlepších velitelů Rudé armády, tvrdí, že nebyla to vojenská taktika, nýbrž politická propaganda, jež zlomila bílé armády. Poukazuje na zajímavý fakt, že do té doby, pokud se Kolčakovovy a Děnikinovy armády skládaly z dobrovolnických živlů, vítězila nad sověty. Jakmile však Kolčak a Děnikin zmobilizovali sedláky, byly jejich armády ztraceny. Nejlépe bylo znáti sílu politického uvědomění a politické propagandy v prolomení Wrangelovy fronty u Perekopu, který ze stanoviska vojenského nemohl býti překročen. V době míru se stává Rudá armáda jakousi školou komunistů, neboť v ní se provádí slévání selského a dělnického elementu, Rudá armáda je velikým pojítkem města a vesnice. Odtud pak vycházejí vesničtí komunisté a zároveň i selští kursanti, již se stávají důstojníky Rudé armády. O tom promluvil výstižně na jedenáctém sjezdu komunistické strany Lenin.

O kulturní a propagační práci v Rudé armádě svědčí těchto několik cifer: V době Byra vojenských komisařů roku 1918 do jara 1919 bylo vydáno: časopis *Komuna* v anglickém, italském, francouzském, německém a srbském jazyce. Počet výtisků prvního čísla byl 44 000, druhého 55 880. V měsíci listopadu roku 1918 před zhroucením německé fronty bylo vydáno 300 tisíc výtisků letáků v německém jazyce. Na uralské frontě bylo roku 1918 vydáno 61 brožur a knih v celkovém počtu 3 milionů výtisků. Do konce roku 1918 bylo zřízeno v armádě 4 500 čítáren. V téže době bylo v Rudé armádě 383 klubů, 100 dramatických kroužků, 22 hudebních kroužků. Dále 444 škol a 1795 knihoven. Zřízením PURU byla politickoosvětová práce v Rudé armádě zlepšena, neboť nabyla

dokonalé organizační struktury a určité centralizace. Byla prohloubena i obsahově. Vydavatelskou činnost PURU lze vyjádřit v těchto číslech: od 1. června 1919 do 1. července 1920 bylo vydáno letáků a provolání 9,5 milionu, periodického tisku 1 milionu 700 tisíc, plakátů 4,5 milionu, otevřených dopisů 800 tisíc. Přibližně bylo vydáno 18,5 milionů tiskovin. Mimo toho byla vydavatelská činnost doplňována politickými odděleními na frontě. Každý armádní sbor (počátkem roku 1920 bylo jich 16) měl svůj periodický tisk (téměř vždy denní), dokonce i politická oddělení jednotlivých divizí vydávala své orgány. Všechna politická oddělení vydávala letáky a provolání. Do prvního ledna 1920 bylo klubů 1 315, knihoven 10 209. V červnu roku 1920 bylo v armádě 624 divadel, 767 hudebních kroužků. V době od března roku 1919 do února roku 1920 bylo posláno do Rudé armády 145 milionů ústředních orgánů, z nichž bylo 109 milionů selského časopisu Bednota. Do jara roku 1921 bylo v armádě a v baltickém loďstvu 1 600 škol gramoty a 200 škol politických. Od prosince roku 1918 do 15. srpna 1920 bylo posláno do Rudé armády 30 tisíc politických pracovníků. Mimoto jsou v armádě odborné kursy, zemědělské, řemeslnické atd. Důležitou je také škola kursantů, vojenská střední škola, do které mají přístup jedine pracovní vrstvy obyvatelstva stejně jako do rabfaku. Byla provedena též reforma vojenské akademie, která má mimo předměty odborné ve svém programu národohospodářství a politické vědy a historii dělnického hnutí na Západě a v Rusku. Byl založen též archivní ústav Muzeum Rudé armády v Petrohradě, jenž sbírá materiály v Rudé armádě od jejího vzniku.

Srovnávací tabulka. Počet divadel, kinematografů a studií dne 1. října 1921

GUBERNIE	DIVADLO		KINA		STUDIA	
	1920	1921	1920	1921	1920	1921
Archangelská	53	71	19	24	2	1
Vitebská	54	111	8	14	31	4
Vladimířská	207	20	28	13	15	–
Vologodská	29	9	4	5	2	–
Vjatská	117	54	28	16	31	2
Homelská	26	32	18	12	2	2
Jekatěrinbuská	151	19	50	42	49	–
Ivanovožněsenská . .	57	22	17	22	38	1
Kalužská	52	9	11	9	6	2
Kostromská	176	32	12	11	2	3
Kurská	83	79	29	38	21	5
Moskevská	116	6	36	37	35	10
Město Moskva	28	39	7	9	51	12
Nižegorodská	152	19	16	12	16	13
Novgorodská	117	59	21	22	8	6
Orlovská	89	39	15	10	31	7
Penzenská	200	–	25	25	–	–
Permská	65	6	22	5	–	11
Petrohradská	62	147	20	28	23	7
Pskovská	29	47	10	15	15	6
Rjazanská	247	71	16	18	16	16
Samarská	102	54	17	13	18	2
Severodvinská	43	78	19	10	–	1
Simbirská	9	10	8	18	8	3
Smolenská	320	63	21	12	50	3
Tambovská	13	15	10	17	21	2
Tverská	77	169	15	16	34	–
Čerepovecká	73	22	5	7	2	–
Celkem . .	2747	1312	501	556	527	119

6. Tisk

Po Říjnové revoluci zůstaly nějakou dobu knižní a tiskové poměry nezměněny. Avšak již v prosinci počíná nacionalizace. Nejdříve jsou nacionalizovány tiskárny,

papírny a zásoby papíru, pak přichází na řadu i celá knižní produkce. Stát soustřeďuje veškerý tisk periodický i neperiodický ve svých rukou. Tím zároveň přejímá i úlohu výchovně vzdělavací. Vydává se horečně, není jednotného plánu. Knihy vydávají různé organizace a úřady, lidový komisariát osvěty a jeho oddělení, moskevský a petrohradský sovět, nakladatelství Všeruského výkonného výboru, místní sověty, výkonný výbor strany atd. Ze soukromých nakladatelství se v prvních dobách udržuje několik, později zůstává jen nakladatelství levých socialistických revolucionářů Znamja a nakladatelství anarchistů Golos truda. Tato dvě nakladatelství se udržela po celou revoluci a trvají dodnes. Jak bylo již řečeno, nebylo jednotného plánu, byly horečně vydávány knihy a vrhány na knižní trh za úžasně levné ceny, poněvadž stát a jeho úřady se snažily o největší rozšíření knih, a prodávaly je tedy pod cenou. Lidový komisariát osvěty pracoval nejvíce a nejlépe. Ovšemže vydal mnoho zbytečného, ale přesto vydal i knihy velmi cenné, pečlivě upravené, hlavně vědecké. Ostatní nakladatelství vyplňovala svá poslání různě, někdy nedbale, poněvadž vydávala knihy velmi rychle a nepřipraveně. Rusko bylo zaplaveno knhami. Všude byly knižní závody a kiosky, byly vysílány celé vlaky s knhami na venkov se zvláštními agitátory. Rovněž byly vysílány i parníky se stejným účelem. Ve všech veřejných budovách, divadlech, úřadech, dokonce i ve vězeních byly prodávány knihy. Byla to přímo knižní záplava, knihy byly vydávány ve statisících exemplářů a šířily se po celém Rusku. Uvedeme několik čísel z této doby, jež svědčí o tom, v jakém počtu byly knihy rozšiřovány. Tak nakladatelství Všeruského výkonného výboru vydalo od Říjnové revoluce do konce roku 1918 18 milionů exemplářů a jeho oddělení vojenské 12 milionů exemplářů. Mos-

kevský sovět vydal za tuto dobu 25 milionů exemplářů knih a brožur. Petrohradský sovět vydal za 10 měsíců (od března 1918 do ledna 1919) 15 milionů exemplářů knih a brožur, 5 milionů plakátů, 37 milionů exemplářů novin, přičemž tento počet platí jen na noviny, jež byly rozdávány bezplatně. Vydávání takového ohromného počtu knih nutno chápati jako samozřejmou věc, poněvadž se rozšířil čtenářský kruh, probudila se touha po vědění a stát hleděl ji ukojiti. Knihy nezůstávaly ležeti na skladě, nýbrž byly rozebírány v několika měsících, takže dnes je přímo vzácností kniha vydaná roku 1918, byť v jakémkoliv počtu exemplářů. Z knih, které se vydávaly, je velká část populárně-vědeckých, propagačních a překladů revolučně socialistické literatury. Přesto připadá značný díl z celého počtu knih na beletrii. Bylo vydáno také mnoho klasiků, neboť zvláštním dekretem bylo zrušeno autorské právo na vydávání knih mrtvých spisovatelů a sovětská vláda monopolizuje vydávání. Pro vydávání knih ze světových literatur byla založena Světová knihovna (Vsemirnaja bibliotěka), kterou řídil Maxim Gorkij a jež vydala mnoho knih, z nichž zvláště jsou velmi cenná díla východních literatur poprvé přeložená do evropského jazyka. Důležité je také vydání zakázaných spisů Černyševského, Gercena, Bakunina aj.

Avšak brzo se počínají knižní a tiskové poměry horšiti. Zásoby papíru, jež vydával Glavbum (Glavnaja bumaga – Ústředna pro papír), se počínají tenčiti, stav tiskáren je den ode dne horší. Jestliže v roce 1918 byla nadvýroba knih, tu v „holém roce“, jak se říká roku 1919, se tiskne knih a časopisů minimální počet. V polovině roku 1919 provádí sovětská vláda reformu, která byla vyvolána jednak nutností plánovité distribuce knih, jednak nutností centralizace vydávání knih, a zakládá Státní nakladatelství (Gosudarstvennoje

izdatelstvo). Tím byl likvidován onen chaotický stav, kdy jednotlivé organizace a úřady vydávaly narychlo bez veškerého plánu řadu knih, a umožněno, aby se knihy dostávaly alespoň do rukou těch, kteří je nejvíce potřebovali. Státní nakladatelství ustavilo pak v dohodě s jednotlivými lidovými komisariáty a organizacemi zvláštní sekce, např. sekci agitačně-propagační, vědeckou, marxistické literatury, selsko-hospodářskou, literárně-uměleckou, právníckou, národohospodářskou, pro popularizování vědy, učebnic atd., přičemž tyto sekce vydávají a dohlíží nad vydáváním knih jednotlivých oborů.

Ze statistiky z roku 1920 nejlépe uvidíme, jak klesla knižní výroba po roce 1918. Státní nakladatelství, které tehdy bylo jediným nakladatelstvím v Moskvě, vydalo od 1. ledna 1920 do 1. ledna 1921 623 knih v počtu 37 461 200 exemplářů. Z nich bylo:

pedagogická literatura	41	5 469 000
technická literatura	9	95 000
vědecká literatura	45	2 695 000
selsko-hospodářská literatura	51	889 200
agitační literatura	165	11 974 300
plakáty	75	3 172 000
beletrie	42	1 240 600
časopisy	38	1 050 000
dětská literatura	24	710 000
katalogy, kalendáře atd.	133	10 065 900
Všeho	623	37 361 200

Poněvadž byla o knihy nouze a čtenářský kruh stále rostl, byla založena při Státním nakladatelství distribuční komise, která rozdělovala knihy jednotlivým organizacím, 70–80 % knih připadalo Glavpolitprosvětu, jenž je pomocí svých orgánů šířil na venkov. Charakteristické je, že počet přidělovaných knih vytiš-

těných roku 1918 převyšoval počet knih vydaných roku 1920. Nutno uznati, že po celou dobu své existence za válečného komunismu vykonávalo Státní nakladatelství svou povinnost. Přes nedostatek papíru a úpadek tiskáren vydalo Státní nakladatelství řadu knih velmi hodnotných a vědecky cenných. Pokud běží o agitační literaturu, tu podle tvrzení protivníků sovětské vlády, kteří bojovali proti Rudé armádě, nebylo lepší na celém světě. Totéž platí o propagačních plakátech. Ruská literatura nijak nestrádala tím, že bylo tu jen jediné nakladatelství, což vidíme na vývoji ruské literatury za revoluce, jež dala svá vrcholná díla právě v letech 1918–1920. Jednotnou organizací vydávání knih byla umožněna plánovitá činnost a regulování oběhu knih.

Novou hospodářskou politikou se poměry ihned mění. Nutno říci, že k lepšímu. Papíru je dostatek, tiskárny pracují jako před válkou, je možno vydávati stále větší a větší počet knih. Odpadá státní distribuce knih, neboť se znovu otevírají knihkupectví, jichž většina patří sovětské vládě a jejím organizacím. Původně se myslelo, že nová hospodářská politika přinese vzrůst soukromých nakladatelství, ale za jeden rok nové hospodářské politiky se uvidělo, že činnost soukromých nakladatelství ve srovnání se Státním nakladatelstvím je nicotná. Koncem roku 1922 bylo v celém Rusku 220 soukromých nakladatelství, jež vydala celkem 400 knih. Přitom soukromá nakladatelství, mimo některá, nepracují seriózně, nýbrž vydávají většinou literární brak. Státní nakladatelství podržuje monopol ve všech oborech, přestože je odkázáno na své vlastní prostředky. I zde se osvědčila výhodnost jednotné organizace, centralizačního aparátu v boji proti NEPU.

Jedenáctý sjezd Ruské strany komunistické usadil práci Státního nakladatelství tím, že část jeho

práce převedl na Glavpolitprosvět. „Rozvoj marxistické osvětové činnosti je nemožný bez vytvoření literárního základu“, tak počíná rezoluce jedenáctého sjezdu. Tím připadá na Glavpolitprosvět důležitá úloha, kterou vzorně plní. Za rok 1922 vydal Glavpolitprosvět, vlastně jeho nakladatelství Krasnaja nov celkem 227 knih v počtu 2 735 000 exemplářů. Jsou to knihy většinou populárně-vědecké, agitační a agitačně-umělecké. V nynějším roce přistoupilo nakladatelství Glavpolitprosvět k vydání Socialistické encyklopedie.

Mimo nakladatelství Glavpolitprosvětu a Státního nakladatelství má řada organizací sovětské vlády svá nakladatelství. Avšak není tu již onen chaos, který byl v prvních dobách ruské revoluce. Úkol nakladatelství lidových komisariátů a ostatních státních organizací je vymezen a jejich činnost je kontrolována Státním nakladatelstvím.

Denní tisk se celkem mnoho v revoluci nezměnil. Brzy po revoluci byly zastaveny všechny buržoazní listy a po sibiřské kontrarevoluci i listy socialisticko-reformistické. Listy pak vydává jen stát (VCIK) a Ruská komunistická strana a organizace sovětské vlády.

V době válečného komunismu byl denní tisk rozšiřován zdarma, s příchodem NEPU, kdy byl převeden na vlastní správu, se prodává. V prvním okamžiku počet listů a jejich nákladu horentně klesá. Tak do prvního ledna 1922 bylo 803 listů, ale již 1. června 313. Stejně klesl náklad hlavně ústředních listů Izvestijí, Pravdy a Ekonomičeskoj žizni. V nynější době se počíná denní tisk opět vzpamato-vávati, tak Izvestija již dosáhly v dubnu 180 tisíc výtisků a předpokládá se, že stoupnou na 200 tisíc.

Pokud běží o vnitřní obsah, dosáhl denní tisk za revoluce značné výše. Nejenže je dokonalý informačně, ale také je teoreticky na vysoké úrovni. Typem revoluč-

ního listu je Pravda, která má nejlepší místní informace a největší spojení s masami pomocí rozvětvené sítě dělnických korespondentů. Velmi zajímavé jsou také literární pondělníky, jež vydává Státní nakladatelství (v Moskvě i v Petrohradě) a Institut žurnalistiky.

Nová hospodářská politika umožnila vznik několika týdeníků, takzvaným bulvárním, jež nemají jinak významu. Z listů politických stran vycházejí v Moskvě jen dva týdeníky, list levých sociálních revolucionářů Znamja a list anarchistů Počin. Sovětská vláda čelí bulvárním časopisům svými měsíčníky a dvouměsíčníky, z nichž nejvýznamnější jsou Krasnaja nov (orgán Glavpolitprosvětu), Pečať i revoljucija (bibliograficko-literární dvouměsíčník), Kommunističeskaja revoljucija (teoretický orgán RSK), Pod znamenem marksizma (marxistický měsíčník), Proletarskaja revoljucija (historický měsíčník), Sovremennik (orgán Institutu žurnalistiky) aj.

7. Výhledy

Kulturní politika proletářského státu, jež se na konec ulila v jednotnou organizaci kulturní práce, má za sebou četné úspěchy a před sebou značné obtíže. Skutečná práce počíná od roku 1920; to, co bylo předtím, bylo tápání, chaotické hledání, jež sice přineslo přece jen úspěchy, jako je likvidace ngramotnosti, nedalo však Rusku to, co potřebovalo – odborné pracovníky. Bohatě podporovaná osvětová činnost za válečného komunismu byla prvním stupněm, ve kterém se prováděly reformy, jež nebyla schopna provést demokratická vláda Kerenského, jež však byly již jí naznačeny. K těmto reformám pak byl přidán poněkud komunistický ráz, ale ve svém jádře zůstala kulturní politika liberalistickou, neboť byly tu sice školy, ale nebyly proletariátu dostupné, byly tu kursy, jež zůstaly však jen

kursy náhodně sestavenými, bez pevného programu, jež mimo náhodného, nesystematického vzdělání nižší úrovně nemohli dáti proletariátu ničeho. Likvidace negramotnosti byla nutnost, kterou musila prováděti každá poněkud rozumnější vláda, než byla vláda carská, která dokonce školy zakazovala, zásluhou sovětské vlády však je, že tato likvidace byla prováděna energicky a že sovětská vláda měla dosti moci, aby ji provedla. Stejně je tomu tak s reformou pravopisu, která byla již sice vypracována Akademií věd v roce 1905 a přijata v zásadě vládou Kerenského, kterou však nemohla provést z nedostatku moci žádná vláda mimo sovětskou. Rovněž tak reforma kalendáře a zavádění metrické soustavy. Ve vzdělávací činnosti pak byla ponechávána úplná autonomie jednotlivým místním organizacím čili, jak tomu říkal lidový komisař Lunačarskij, „kulturní práce byla zůstavena iniciativě mas“. Tato iniciativa se pak projevuje oním chaotickým stavem, o němž jsme se zmínili na počátku. Zasáhnutí RSK z roku 1920 dává kulturní práci ráz organizovanosti. Náhodné a libovolné kursy se ruší a namísto nich přichází škola. Nikoliv přednáškové kursy pro lid různých těch osvětových organizací, o něž se starává buržoazie a jimž říká lidové univerzity nebo Husova osvětová škola, nýbrž škola, jež má dáti odborné pracovníky, a nikoliv samouky nebo nedouky s nesystematickým vzděláním.

Živelná touha lidových mas po vzdělání, jež se projevila v ruské revoluci, se počínaje rokem 1920 nerozbíjí v různých kulturních podnicích chaotického rázu, nýbrž je usměrňována systémem škol, jež se navzájem doplňují až k nejvyšším typům. Počíná i zde platiti heslo Trockého „práce, disciplína, organizace“. A tak když přichází období NEPU, má sovětská vláda svůj kádr odborných pracovníků, jimiž může ob-

saditi místa, která dříve byla obsazena buržoazními specialisty, a nejen to, má svůj kádr pracovníků strany, uvědomělých, vyškolených příslušníků strany, pomocí nichž drží státní aparát ve své moci. Má svou technickou inteligenci, jež jí pomáhá znovu ve výstavbě ruského průmyslu, spolehlivou a disciplinovanou, má kvalifikované dělníky, svou proletářskou inteligenci. A tak ve svém pátém roce se může sovětská vláda pochlubit tím, jak říká Preobraženskij, že mimo svých rudých důstojníků má své rudé inženýry.

PRAMENY

- V. Keržencev: Kultura a sovětská vláda (Kultura i sovetskaja vlast [Культура и советская власть]). Moskva, Vserossijskij centralnyj ispolnitelnyj komitět Sovetov 1919.
- N. Uljanovová-Krupská: První rok osvětové práce, in Komunističeskoje prosvěščenije 1919.
- Několik slov o Proletkultu (Něskolko slov o Proletkultě [Несколько слов о Пролеткульте]), in Kommunističeskoje prosvěščenije 1920, č. 1.
 - Systém lidovýchovy v Rusku a úloha politickoosvětové práce (Sistěma narodnogo obrazovanija v RSFSR i mesto politprosvetraboty v něj [Система народного образования в РСФСР и место политпросветработы в ней]), in Kommunističeskoje prosvěščenije 1923, č. 1 (7).
 - Glavpolitprosvět a Proletkult, in Pravda.
- Politickoosvětová práce v podmínkách NEPU (Politiko-prosvetitělnaja rabota v uslovijach NEPA. Itogi i perspektivy [Политико-просветительная работа в условиях нэпа. Итоги и перспективы]), red. N. Uljanovová-Krupská, Moskva, Krasnaja nov 1922.
- V. Jakovleva: Všeobecné postavení odborného vzdělání v RSFSR (Obščee položenije professionalnogo obrazovanija v RSFSR [Общее положение профессионального образования в РСФСР]), in Krasnaja nov 1922, č. 9, též samost. Moskva, Gosudarstvennoje izdatělstvo, 1922.

- A. Bucevič: Vysoká škola za diktatury proletariátu, in Krasnaja nov 1922.
- Zákon o dělnických univerzitách. Moskva 1920.
- Programy dělnických univerzit. Díly I–III, in Volnyj Rab-fakovec 1921.
- J. Preobraženskij: Od NEPU k socialismu (Ot Něpa k soci-alizmu. Vzgljad v buduščee Rossii i Jevropy [От Не-па к социализму. Взгляд в будущее России и Евро-пы]). Moskva, Moskovskij rabočij 1922.
- Plán organizace sovpartškoly, in Vestnik agitacii i propa-gandy 1921.
 - Glavpolitprosvět a agitačně-propagační úkoly strany. Teze k 10. sjezdu RSK
- Komunistická univerzita Sverdlova. Nárys práce komunis-tické univerzity. Moskva 1922.
- V. I. Lenin: Řeč na sjezdu pracovníků mimoškolského vzdělání r. 1920.
- Řeč na sjezdu komunistické Internacionály r. 1922.
- N. Bucharin: Jednotná ideologická fronta. Přednáška 1922.
- Krach buržoazní kultury, in Pravda 1922.
 - Buržoazní revoluce a revoluce proletářská, in Pod zna-meněm marksisma 1922.
- A. Lunačarskij: Obecné školství, in Vestnik Narkomprosa 1920.
- Kulturní úkoly pracující třídy.
- Časopisy: Kommunističeskoje prosvěščenije, Vestnik Nar-komprosa, Vestnik agitacii i propagandy, Student re-volucii, Proletarskaja kultura, Gorň, Krasnaja nov, Pečať i revoljucija aj.
- Statistiky: Oddělení Odborného vzdělání, Vysokých škol, Dělnických univerzit lidového komisariátu osvěty a Ústřední statistické správy v Moskvě.
- Za 5 let. 1917–1922. Sborník Ústředního výboru Ruské ko-munistické strany (Sborník Centralnogo komitěta РКР [За 5 лет. 1917–1922. Сборник цк ркп]. Moskva, Krasnaja nov 1922.
- I. Flerovskij: Říjnová revoluce a nová hospodářská politi-ka (Okťabrskaja revoljucija i novaja ekonomičeskaja politika [Октябрьская революция и новая экономи-ческая политика]). Moskva, Krasnaja nov 1923.
- V. A. Děsnickij: Církev a škola (Cerkov i škola [Церковь и школа]). Berlin – Petěrburg – Moskva, Z. I. Grže-bin 1923.

Z českých pramenů: Proletkult – články Votočka, Lunačarského aj.

Prof. E. N. Medynskij: Mimoškolné vzdelání v RSFSR (Vněškolnoje obrazovanie v RSFSR. Statističeskij obzor po dannym Centralnogo statističeskogo upravlenija i Inform.-statističeskogo otděla Narkomprosa [Внешкольное образование в Р.С.Ф.С.Р. Статистический обзор по данным Центрального статистического управления и Информ.-статистического отдела Наркомпроса]). Moskva, Krasnaja nov 1923.

1924, samostatná publikace

RUSKO NA PODZIM 1922

Cestovní deník

Kólovi a Ljubov Mlěchochovým

1. První dojmy

Loď Schlesien vjíždí do něvského průplavu. Projeli jsme okolo Kronšadtů, jeho zlacených věží a rozstřílených opevnění za doby vzpoury, a nyní již jsme vlastně v sovětském Rusku. Za námi se černá bitevní eskadra baltického rudého loďstva a před námi se třpytí hrot petropavlovské pevnosti. A s námi jede muž se srpem a kladivem na rukávě a vesele vykládá o Rusku a revoluci emigrantům Američanům, jež jedou do Ruska pomáhat, a ruským emigrantům, kteří v cizině „změnili směrnic“ a nyní se do Ruska vracejí. A pak přichází petrohradský přístav, jedna loď vedle druhé, jeřáby, zboží, skladiště, stále jedeš kolem nich, stále lodi, zboží, skladiště, tak jak je to možno viděti v Hamburce nebo ve Štětíně anebo v kterémkoliv evropském přístavě. Vidiš, že je pravda, co se říkalo ve Štětíně, že Petrohrad se rozmáhá na nejlepší baltický přístav.

A pak Petrohrad. Loď kotví ve městě před Trojic-
kým mostem, jenž spojuje oba břehy Něvy. V přístá-
višti stojí rudoarmějec. Na jeho čapce rudá hvězda.
Celní prohlídka. Ne taková jako u nás nebo ve Štětí-
ně. Kamarádká a přísná. Oslovení: Občane. Druhé
oslovení, běží-li o komunistu: Soudruhu.

- Občané, občané, papirosy, sirky – první uvítání
ruské půdy. Hoch-prodavač křičí po celém nábreží.
Kolik stojí sirky? 80 tisíc, odpovídá hoch. Obnos se
zdá závratný, překvapuje, udivuje, takže nakonec ani
sirky nekupuješ. Ale to ti Rusové vysvětlí. Byla sice
provedena denominizace valuty, ale lidi neodnaučíš,
počítají podle starého zvyku na tisíce, na miliony, ji-
nak řečeno limony, a na miliardy (ruská miliarda =
100 milionů), limardy. Snad ze žertu nebo prostě ze
zalíbení z takových velkých sum a počtů. Vypravují se
takové vtipy, že v tomto úmyslném počítání na velké
sumy je ruská velkorysost: co prý znamená pro Rusa
vzdálenost Země od Slunce, když je to nějakých pár
milionů kilometrů, a že prý si již Rusové tak odvykli
počítat v malých sumách, že jedna žena tvrdila lékaři,
že má třicet devět milionů stupňů teploty.

Prohlížím Petrohrad jen zběžně. Evropské město
jako jiná. Vzorný pořádek. Není čas k bližšímu pro-
hlížení. Večer jede vlak jako každý den do Moskvy.
Nikolajevské nádraží. Poměrně čisté moderní nádra-
ží. V čekárnách se prodává literatura, noviny, brožury.
Vlak vyjíždí přesně, rychlost ne německého D-vlaku,
ale zcela dobře našeho rychlíku. Vagony jako v němec-
kých vlcích. V nádražních skladištích hospodářské
stroje, nákladní automobily, jež dovezly anglické,
americké a německé lodi, připravené pro rozvezení
do celého Ruska. Jedeme krajinou za Petrohradem.
Je to neveselá krajina, neúrodná. Až pak dále přijde
pravé, bohaté Rusko. Ale den je říjnový, brzo přichází

noc, nemůžeme se již dívat na krajinu. Bavíme se se spolucestujícími. Oba jsou z Rudé armády. Jeden je lékař a druhý slouží kdesi v intendantuře. Oba bezpartijní, to neznámá však, že by neměli rádi sovětskou vládu, naopak. Vesele vypravují o Rusku. Jak je mohutné, jakou má armádu, jak životní úroveň stoupá a stoupá, jak je stále lépe, a vyptávají se na poměry na Západě, hlavně na Německo, jaké jsou naděje na sociální revoluci, co říkají dělníci v Evropě o Rusku. Tak plyne celý večer, přerušován pitím čaje, neboť jako všichni Rusové mají s sebou naši spolucestující čajník, a horkou vodu možno dostat u konduktéra. Jíme a přikusujeme k čaji pirožky, jež musíme vzít od lékaře. Jsou velmi chutné, lékař vykládá, jak mu je žena napekla. Jsme tři cizinci komunisté, je proto nutno mluvit třemi jazyky: rusky, německy, francouzsky. Proto se mluví velmi pomalu a brzo nastává doba ku spaní, je již dvanáct hodin. Ráno se probouzíme dvě stanice před Moskvou.

A pak jsme již v Moskvě, uprostřed rušného života; kolem tramvaje, zástupy lidí, nákladní automobily, vozy, nekonečná řada ruských vozíků s jedním koněm, všude živo, veselo. Po ulici jde žena a klidně kouří za bílého dne dýmku. Nikdo si jí nevšimne. Všichni lidé jsou dobře ošaceni. Ne sice podle módy, ale přece vzhledem k zimě velmi dobře. Nekonečné řady plakátů na nárožích. V tramvaji čisto a příjemně; jezdí daleko rychleji než u nás a jedna cesta je za 50 haléřů. Místa konduktérů jsou obsazena hlavně ženami, vdovami po padlých rudoarmějcích. Tramvaj proletí Moskvou. Jsme na místě u Tverské. Cesta je dokončena.

Moskva žije bouřlivě. Život je tu úžasně prudký, vše zachovává jakési zrychlené tempo, vše letí v jediném vichru. Ne nadarmo jsou na ulicích nápisy: Bergis automobila – střež se automobilu. A nejen automobily jezdí divokou rychlostí; vše tak jezdí, počínaje drožkou a konče obyčejným vozíkem. Nikoliv, Moskva není město, které žije snem, nýbrž pracuje, raduje se, jása, žije. Tak nemůže působiti Berlín, město automobilů, autobusů, podzemní a nadzemní dráhy, širokých asfaltovaných ulic, širokých pravidelných budov. Tak může působiti jen Moskva, podivuhodná směs starobylého města s moderním, sídlo prvních carů a sídlo první proletářské vlády.

Bulváry! Bulváry! Bulváry!

V nich žije Moskva; obklopují ji dvěma zelenými pásy, zasahují do náměstí, tříd, uliček, jsou středem všeho: ať demonstrací, či dětských her. Bulváry jsou obruče, jež spínají Moskvu, aby se nerozletěla z přebytku života. A město žije až do tří hodin v noci, kdy se zavírají poslední kavárny a divadla. V Rusku je totiž pošinuto vše k večeru. Ráno tu začíná v 10 hodin. V krámech plno zboží, ulice osvětlené lépe než v Berlíně, ohromné budovy státních krámů, obchodních domů a pasáží státních trustů, veliké potravinářské krámy s jesetery dlouhými přes metr. Ve státních a družstevních krámech je vše o 25 % lacinější, NEPmani (soukromí obchodníci) se však drží jen tím, že si dovedou opatřiti všelijaké výrobky, které nekoupíte ve státním nebo družstevním krámě. Ostatně NEPmani jsou vynalézaví a lákají kupce pěkně aranžovanými výklady, v čemž však musí konkurovati s družstvy, zvláště s bohatým MPO – Moskevským konzumním družstvem –, jež

má řadu svých vlastních továren, obchodů, krámů a závodů.

Sedlák nejde nakupovat do ulic. Stačí mu trh: Sučarevka, Trubnaja, Arbat, to jsou nejhlavnější, ale je jich nyní v Moskvě mnoho. Sedláci mají také svůj vlastní trh, kde prodávají své výrobky – Bolotnuju. Ale více než trh a jeho budky zajímá sedláka „tolčak“, místo před trhem, kde neobchodují obchodníci, nýbrž kde se vyprodává buržoazie. Nesmíme zapomenouti, že NEP prospěl jen části buržoazie, nikoliv bývalým vykořisťovatelům, vydrhiduchům a rentiérům, tedy neaktivní buržoazii, nýbrž buržoazii rekrutující se hlavně ze středních vrstev a technické inteligence. Parazitická buržoazie nedělá nic jiného, než co dělala za revoluce: prodává, co ještě zbylo. Tolčak je levný, proto tu mužik kupuje. Jede třeba až z nějaké zastrčené vsi, z rjazaňské gubernie až do Moskvy na tolčak, kde může lacino koupiti šaty, boty a jiné potřeby. A pak nastává nekonečné smlouvání, přidávání a ubírání, až konečně se bývalý buržoa shodne s mužikem a koupě je uzavřena.

Tolčak žije od rána do večera. Tam jsem také zastihl mužika, jenž tu trpělivě stál v mrazu s kožichem. Pozoroval jsem ho chvíli. Stál, ani nepřeslapoval nohama. Brzy nato se mu podařilo prodati kožich. Promluvil jsem s ním pár slov a šli jsme si pohovořit do čajovny. Mužik byl notně vymrzlý a vypravoval, že tu stojí od osmi hodin. Nevěděl, že jsem cizinec, jinak by mi byl nic neřekl; vydával jsem se mu za „chochla“ – Ukrajince. Vypravoval, že mužikům se nevede dost dobře, ale špatně také ne, že sovětská vláda je chytrá vláda a že jsou mužici spokojeni. Věci že jsou sice drahé, nu, co svedeš, vždyť byla válka, ale žít že jde líp než za cara. Dříve na tobě chtěli daně, plat a nemluv, kdybys měl poslední krávu prodat; potře-

boval-li jsi kus dřeva a šel sis do lesa, zavřeli tě a ještě jsi koně musil prodat na pokutu. A teď je svoboda, žij, jak chceš, do lesa si chod', jen když dáš něco obilí státu. A dříve všichni od mužika brali: pop, ispravnik (policejní úředník), statkář, kupec. A nyní je svoboda. Sovětská vláda je chytrá vláda.

A nejen pouliční a trhová Moskva žije bouřlivě. Daleko prudčeji žije Moskva kulturní. Buržoazie je z ní vyřazena. Sama se vyřadila. NEPman se nestará o kulturu, ostatní buržoazie i buržoazní inteligence je apatická. Nestará se o nic. Je demoralizovaná a NEP dovršil její rozvrat. Kulturně žije Moskva jiná, proletářská. Jest to mládež z dělnických univerzit a technických ústavů, uměleckoprůmyslových škol, Proletkultu, z komunistického Svazu mládeže. Dělnická mládež, jež prošla revolucí, občanskou válkou a jež zrovna s takovým nadšením, s jakým zápasila s bílými bandami, se nyní vrhá na studium a do víru kulturního života. Knihy jí nestačí, musí tu býti veřejné diskuse o všech možných současných otázkách, naplňuje vědecké a politické přednášky stejně jako umělecké, je vděčným posluchačstvem, jež hltá každé slovo, ale dovede docela dobře rozpoznati podstatu. Nestačí-li mu po přednáškách diskuse, tu k čemu jsou tu bulváry a pomníky; a tak můžeme někdy v noci vidět tuto mládež, jak u paty Gogolova pomníku na Strastném náměstí debatuje řekněme o Einsteinově teorii relativity.

Leví umělci vytvořili jednotnou frontu. Uspořádali řadu přednášek, na kterých vystoupil moderní režisér, člen komunistické strany Mejerchold, básníci Kamen-skij a Majakovskij aj. To se nelíbilo škole imažinistů, skupině mladých básníků, která je velmi výbojná, a uspořádala protiprojev „Rozbití levé fronty“. Běželo tu o čistě literární spor, poněvadž imažinisté si jediní osobují právo býti levými v umění. Levá fronta

sice rozbita nebyla, ale zato byla rozbita schůze. Šel jsem se také podívat. Největší sál Odborového domu (Dom sojuzov), do kterého se vejde asi dvakrát tolik jako na Žofín, byl úplně natřískán. Převládala mládež a rabfakovci, studenti z dělnických univerzit. Schůze byla zahájena za strašlivého pokřiku. Stoupenci levé fronty, jichž byla většina, obsadili přední místa a zmocnili se předsednictva. Pořadatelé protestovali, ale musili se smířit. Nato započala bouřlivá schůze, daleko rušnější než u nás politická, ačkoliv tu běželo o čistě literární spor, o „umění jakožto obraz“. Vystupovali řečníci pro a proti. Imažinistický básník Marijengof byl ukřičen, jakýsi unanimita byl stržen s pódia a jakýsi neoklasik musil utéci zadním východem. Schůze pokračovala v hlasitých výkřicích a prudkých řečech až do půlnoci, kdy správa Odborového domu nařídila zhasnouti světla, a byla by trvala až do rána za tmy, kdyby ji byla nevyklidila milice. Toť jen malý příklad toho, jak žije Moskva a s ní celé nové Rusko kulturně.

Pracující Moskva nezůstává pozadu. Otevírají se nové továrny, statistiky za okny Ekonomičeskoj žizni ukazují každý den, jak průmysl stoupá; přicházejí američtí dělníci, kteří za pomoci amerických odborových svazů dovedou za dva měsíce změnit úplně zničenou továrnu v kvetoucí závod. S nimi ruku v ruce postupuje Mezinárodní dělnická pomoc. Dělnické mzdy pomalu sloupají a již nyní se rovnají třem čtvrtinám předválečných mezd. V některých odvětvích průmyslu, jako v tabákovém a potravinářském, převyšují předválečné mzdy. Viděl jsem mnoho továren, ale nejvíce mi utkvěla v paměti moskevská textilní továrna Pokrovskoje, ohromná továrna, jež zaměstnává několik set dělníků. V ohromné místnosti, bývalém skladišti, nyní upraveném v divadlo a místnost pro

schůze, byla uspořádána zásluhou buňky továrenská schůze, kde promluvili zástupci komunistických stran různých zemí. Schůze probíhala za naprostého ticha a napjaté pozornosti, přerušována jedine potleskem. Nakonec mluví prostý dělník o tom, jak dlouho bylo potřeba trpět, jak hořká byla leta občanské války, a přece jak radostná, jak dělníci drží vládu ve svých rukou a posílají pozdrav svým bratřím na Západě a přejí jim brzkou svobodu. A tehdy zástup vzkypěl a vykřikl: „Urá!“, poněvadž si uvědomil to, co je mu nejdražší, a to, co mu dává sílu bojovati proti všem intervencím, lásku ke své revoluci. Tato láska k revoluci svých rukou bude mu pomáhati zítra, aby pokračoval ve své každodenní práci.

Pracující dělnická Moskva zaplavuje moskevské ulice o demonstracích. Tehdy vyjde z továren, z předměstí a valí se různými ulicemi na Rudé náměstí, na Sovětské náměstí před budovu Komunistické internacionály a moskevského sovětu. Takových demonstrací je v měsíci dost, poněvadž je stále nutno varovati západní imperialisty a poněvadž skoro každá znamená památnou událost za revoluce. Nejohromnější demonstrací snad z celého světa bylo slavení pátého výročí ruské revoluce. Tři čtvrti milionu lidí kráčelo nepřetržitě od 9 hodin ráno do 5 odpoledne. Šli dělníci železářských továren s alegorickou lokomotivou, jejíž originál dali svému státu v tento den, za nimi nesčetné řady dělníků všech odvětví průmyslu se starými bojovnými prapory a standartami, barevně vyšíváné prapory odborových organizací se mísily s karikaturami dohodových státníků a s hesly, šli východní národové: Kyrgyzové, Kalmyci, Číňané, Japonci, Uzbekové, Burjati, Indové, Mongolové s vyšitými nápisy na praporech, šla Rudá armáda a dělnické univerzity, šli sovětské úředníci a zaměstnanci, šel moskevský sovět,

šli invalidé z imperialistické a občanské války, šly ženy z továren, závodů a úřadů, slovem šla celá pracující Moskva. Doma zůstali jen NEPmani a jejich rodiny, dříve však vyvěsili na své krámy rudé prapory, portréty Marxe, Engelse a Lenina ověncené umělými růžemi.

Vypravovali mi, že průvody v den výročí ruské Říjnové revoluce stále rostou každým rokem. Každým rokem se revoluce šíří, prohlubuje, stává silnější. Každý rok znamená nové vítězství proletářské vlády.

Druhý den po slavnosti a demonstraci se Moskva probouzí opět k práci. Ještě jsou ověnceny hroby padlých v revoluci, ještě stojí socha dělníka na Rudém náměstí, ještě jsou na domech upevněna pestře pomalovaná plátna. A zatím se vrací Moskva k práci. Znovu řinčí tramvaj, opravují se domy, tovární komíny dýmají, na ulicích je všední shon, prodávají se noviny s vyličením průběhu slavnosti a řeči Trockého ve Velkém divadle. Lidé se kupí jen na chvilku v denním shonu před okny Rosty, kde jsou fotografie z brněnské spartakiády. – „Tak vida Čechy, zdravý lid“ – a večer se opět debatuje, jde do divadel a do akademií, pracuje v klubech. Tak žije revoluční Moskva. Žije prací. Neboť „revoluce pokračuje v obyčejném, pracovním sovětském dni“.

3. GPU

GPU je dřívější čezvyčajka, Čeka, Mimořádná komise pro boj s lichvou a kontrarevolucí, „oko proletářské revoluce“. Západoevropský buržoa a ruský emigrant dostává při tomto jménu záchvatu vzteku. Co se jen napovídalo o čezvyčajce od časopiseckých zpráv až k tlustým knihám, za něž by se nestyděl Sherlock Holmes nebo Léon Clifton. Zdá se, že západoevropský dobrodružný detektivní román, jenž vzniká v devatenáctém století, v prostředí ruské emigrace,

násilně vtlačen na ruskou půdu, proměnil se v romány o čezvyčajce, jež se v cizině těší stejné oblibě jako romány Maurice Leblanca nebo Conana Doylea. Tento posudek jsem slyšel od jistého vynikajícího uměleckého kritika a je správný, soudíme-li podle knih o „bolševické hrůzovládě“, jichž tolik bylo nám předkládáno a z nichž poslední je kniha sociálních revolucionářů určená pro export, Čeka, kterou u nás vydali národní socialisté. Ovšem, ruským emigrantům a jejich spojencům Vincencům Červinkům se daří jejich úkol hůře než Conanu Doyleovi. Vždyť se snaží, aby se jim věřilo a pokládaly jejich vymyšlené historky za pravdu, což od vás Conan Doyle nikterak nežádá.

GPU znamená Glavnoje političeskoje upravlenije – Hlavní politická správa. Je to obyčejný dům na Lubjanském náměstí, velmi se podobající Ústřední bance českých spořitelén. Dříve tu byla také banka, nyní je to dům, kde jsou vyslýcháni a prozatímne věznění političtí provinilci a keťasové. Nejsou zde odsuzováni ani není zde prováděn rozsudek; od toho jsou řádné soudy. GPU má ráz spíše kontrolní. Jakmile vstoupíte dovnitř, rázem jsou vám k smíchu veškeré smyšlenky západního a emigrantského tisku. GPU je úřad, jako jiné orgány proletářské vlády, vzniklý v revoluci na návrh Leninův. Ovšem jest to úřad, jehož zaměstnanci jsou spolehliví lidé, komunisté, jak ani jinak nemůže býti. Cely jsou daleko pohodlnější než u „čtyrky“ našeho rakousko-československého policejního ředitelství. Vždyť to byly dříve kanceláře. Ovšem někdy byly také za revoluce doby, jako za útoku bílých band a spiknutí v Moskvě, kdy musili býti kontrarevolucionáři zavíráni tam, kde dříve byly sejfy, poněvadž nebylo místa. Ale to se stalo jen asi dvakrát. Mluvil jsem s několika bývalými vězni i v čezvyčajce, i v GPU. Byli to i političtí provinilci (jeden byl menše-

vik, druhý anarchista), i jeden člověk, jenž byl zavřen pro lichvu. Nestěžovali si, naopak. Vypravovali o vzorném pořádku a stravě, o tom, že když v r. 1919 nebylo v Moskvě téměř nic k jídlu, měli se vězňové čezvyčajky ze všeho moskevského obyvatelstva nejlépe. Každý den přichází komisař ptát se, jestli vězňové nejsou s něčím spokojeni. Vězňové mají nejširší styk se známými a příbuznými. Srovnajte si pak tato fakta s dokumenty o bílých kontrarozvědkách, o řádění banditských atamanů Semjonova, Kalmykova, Rozanova, Vojcechovského (nyní generál v čs. armádě) aj., o hrůzovládě Kolčakově, Děnikinově a Wrangelově. Stačí si srovnati faktické dokumenty, jež uveřejnili největší nepřátelé sovětské vlády, sociální revolucionáři (Zenzinov aj.), monarchisté (Šulgin), kadeti (Gins aj.) o bílé hrůzovládě, s hloupě sestrojenými „dokumenty“ Vincence Červinky o pečených dětech, kterým se směje i česká buržoazie a jež jsou opsány z monarchistického plátku Novoje vremja.

Na večírku GPU nebylo pranic neobvyklého. Detektivní romány ruské emigrace líčí nám „čezvyčajníka“ jako ponurý inkvizitorský zjev. Ve skutečnosti zaměstnanci GPU jsou veselí mladí hoši a děvčata, členové komsomolu ruské komunistické mládeže. Mluví soudruh Unšlicht, nynější předseda GPU. Mluví o revolučních letech, o zásluze čezvyčajky, o jejích těžkých ztrátách v boji s kontrarevolucionáři. Mluví o povídkách, jež šíří ruská emigrace o GPU, a prohlašuje, že proletariát západní Evropy dobře ví a nedá se zmást pomluvami nepřátel sovětské republiky. A večer „koncert-mítink“, jak říkají v Rusku, končí hudebním a recitačním programem. Všude kolem veselé, mladé, šťastné tváře. Kde jsou ti komisaři pana Červinky, kteří jedí pečené děti? Taková je čezvyčajka, nyní GPU. Buržoazie ji ovšem vidí jinak.

MONARCHISTA

Je profesor, vlastně byl profesorem na moskevské univerzitě. Nechce emigrovat. Nenávidí emigraci. Říká o ní, že zradila Rusko, spojila se s Poláky. Nejvíce nenávidí Wrangela. „Wrangel se prodal Francouzům, pomáhal Polákům, když šli loupit ruskou zemi.“ Bolševiky také nenávidí. Jest to samozřejmé, neboť jest úplně člověkem starého světa, carským byrokratem. Je rezignován. „Víte, bolševici jsou pevní lidé. Dovedou udržovati velkolepou disciplínu. To nedovede žádná strana. Vždyť my, buržoazie (hlásí se hrdě k buržoazii), jsme to s nimi zkoušeli všelijak, nešlo to. Je to tak, jak řekl Kolčak – sovětská vláda se podobá hřebíku; když do něho tlučeš, je silnější. – Nyní je všechno marné. Není nic, co bychom postavili proti bolševikům. Neexistuje žádná organizovaná strana. Není žádná reálná půda pro boj s bolševiky. Sedlák nepůjde s nikým, je uspokojen půdou. NEPmani se smířili se sovětskou vládou a nejsou silní. Poslední organizace, církev, je rozštěpena v pět církví, jež se mezi sebou hádají o kostely. Není, oč se opřít. Tady v Rusku jsme to prohráli.“

LEVÁ ESERKA

Levá eserka je daleko zajímavější. Sedí uprostřed komunistů, s nimiž ráda debatuje, a řeční temperamentně proti sovětské vládě. Z „levého“ stanoviska. „Bolševici zradili socialism, zavedli NEP. Bolševici nejsou dělnickou vládou. Je to vláda dělnické aristokracie.“ Vypravuje staré vzpomínky o tom, jak leví eseri dělali spolu s bolševiky Říjnovou revoluci, o brestlitevském

míru, o tom, jak se část strany levých eserů rozštěpila a splynula s komunisty a část se dosud udržuje a bojuje legálně proti komunistické straně. „Máme také rádi revoluci. Je to také naše revoluce. Jsme také pro diktaturu proletariátu a sověty. Ale komunisté ji uzurpovali.“ Levá eserka není dělnice, ani z dělnické rodiny. Jest inteligentka každým coulem, kursistka, bývalá pracovnice v podpolí. Naproti ní však sedí komunisté v kožených kabátech, dělníci, a dělničtí studenti se usmívají. Často jí oponují. Často jí přiznávají, že má pravdu, ale ukazují na příčiny. Jsou klidni, kdežto levá eserka se stále více rozčiluje. Debata se stává stále bouřlivější, nakonec se mírní. Mluví se o jiných věcech, o možném útoku západních imperialistů na Rusko. A tu uklouznou levé eserce zajímavá slova: „Vidíte, nenávidím komunistickou stranu a její nadvládu. Ale kdyby chtěl někdo svrhnouti komunisty, dala bych za ně život.“

MENŠEVIK

S menševikem jsem se setkal náhodou v tramvaji. Jel jsem po nové trati, jež byla právě několik dní předtím zřízena dosti daleko za Moskvu do Vsechsvjatskoje. Cestou jsem se ptal konduktéra, velmi ochotného a veselého, na různé věci a tu se vmísil do rozhovoru menševik, člověk s tváří obyčejného inteligenta. Brzy poznal, že jsem cizinec, a počal vykládati o Rusku. Nejdříve prohlásil, že je lékař, menševik, který zůstal věren sociálnědemokratické straně, že zná osobně ze sjezdů Adlera, Kautského, Bauera aj., že žil dlouho v emigraci v Londýně, že byl také v Čechách a ve Vídni. Prohlásil, že si váží velmi Lenina a Kameněva, tito že jsou skuteční marxisté, a že se s nimi často stýkal v cizině. Neřekl mi své jméno, ale z jeho řeči bylo vidno, že nebyl jistě řadovým pracovníkem ruské so-

ciální demokracie. Po tomto úvodu počal kritizovati sovětskou vládu. A opět bylo možno slyšeti stížnosti předkládané v chytřejší formě, z opatrnosti před publikem přednášené plynouou němčinou. Byly to větší malichernosti, upozorňování na jisté nepořádky v administrativě, na špatné vykládání Marxova učení, na nemarxistické řešení agrární otázky atd. A nakonec jako u monarchisty následovala osobní konfese: „Jsme strana, jež zestárla. Avšak i my máme své zásluhy. Bez nás by nebylo komunistů. Nelze nás přezírat, jak to činí sovětská vláda.“

OBYČEJNÝ MĚŠTÁK

Stojí na Tverské a vykřikuje do ulice: „Zubní prášek!“ Nevěděl jsem, kdo to je, a ptal jsem se, kudy se jde, tuším, na Kuzněcký Most. Řekl jsem „tovaryšč“. Strašně se rozčílil. „Jakýpak jsem ti soudruh?“ a počal nadávati. Dověděl jsem se pak od něho, že je bývalý carský aktivní důstojník. Samosebou že je bílý, že nenávidí sovětskou vládu. Ale poněvadž doba kontrarevolucí a bílého banditismu přešla, prodává zubní prášek, který kupuje ve státním sovětském krámcě, což mu však nevadí. Nemá plány ani nějaké naděje, prostě nadává. Někde daleko smetena je revolucí dávná minulost pohodlného, zahalečského života, o kterém ví, že se již nevrátí. Nenávidí vše, co je kolem, nerozumí ničemu z událostí, nevyzná se v ničem a pro nový svět a nový život má jen nadávku. Nemůžete chtít nic více od tohoto zbytku minulosti.

5. Internacionála v bouři

Petrohrad je chladný, všecek v mlhách, a jdeš-li po Něvském mezi hlučícím davem, nikdo ti nenahradí

laskavou Moskvu. Petrohrad je fantastika o sobě, město nepochopitelné, záhadné a cizí. Ale zde byl první boj, zde se vlastně zrodila revoluce. Zde přešel za únorového jitra volyňský pluk k povstalcům, aby rozhodl osud revoluce únorové, a zde dal také petrohradský sovět první signál dělníkům a vojákům, aby se zmocnili vlády. Revoluce musila počítí právě zde, na této kamenné výspě, kde byly rozpory nejostřejší, bída nejnemilosrdnější, kde chlad zrodil odvahu.

Avšak město se za revoluce změnilo a mění. Bylo to město vystavěné podle pravítka, město buržoazie, kde měla své paláce a své ohromné domy, v nichž se tísnili chudáci a byli jí vykořisťováni, kam shromažďovala svá bohatství vyžděná z mužiků a zařizovala si umělecké sbírky, město carské byrokracie a šlechty, a konečně to bylo město cara a jeho služebníků, takové, jaké si postavil Petr, aby bylo daleko, příliš daleko od lidu, aby tu carové žili a mohli říkati: „Povládnu a nikoho se ptát nebudu“, jak říkal poslední car Mikuláš II. Do Petrohradu, do kapes buržoazie, šlechty a cara, šlo veškeré bohatství Ruska. Zde byly největší banky, zde byla ředitelství akciových společností, zde bydlili největší kapitalisté a latifundisti. A proto byl také Petrohrad nejelegantnějším, nejevropštějším městem v celém Rusku, poněvadž zde žila nejbohatší třída, třída vykořisťovatelů. Ale kromě Petrohradu buržoazního vyrostl i Petrohrad revoluční v dělnických předměstích petrohradských, vzdálených sice dosti daleko od buržoazního Petrohradu, jenž vždy stál v čele ruského dělnického hnutí, kde vznikly první organizace sociálnědemokratické a první sovět, jenž také zasadil první a rozhodující ránu buržoazně-demokratické vládě Kerenského. Když dělnická předměstí, revoluční Petrohrad, zvítězila, vtrhla do města a vztýčila rudou vlajku na admirálském paláci, počalo se město měni-

ti. Všude, do všech nejuzavřenějších buržoazních ulic vrazila revoluce klíny, dělnické kluby, školy, konzumy, sovětské úřady, a do buržoazních paláců vystavěných s nesmírným nákladem umístila dělníky. Pak přišel hlad, jenž byl v Petrohradě nejstrašnější, boj s Judiňcem, nedostatek topiva, takže nepracovalo nic, ani vodovod. Tehdy bylo hrdinstvím, nejvyšším hrdinstvím bydlet v Petrohradě. Buržoazie se rozutekla za hranice, ale proletariát zůstal, bojoval a zvítězil. Přemohl město, jež se stalo z buržoazního Petrohradu dělnickým „Pitěrem“ a nyní opět roste, má již milion obyvatel, stává se mohutným přístavním městem. Chodníky a domy se opravují, ústřední topení zalévá celé město teplem, továrny opět jsou v plném chodu. Z revolučního utrpení zbyla jen strohost a přísnost.

V chladném, mrazivém petrohradském jitru jsem se loučil s Ruskem. A nadto byla ještě sněhová chumelenice. Loď čekala v přístavu. Kolem dokola led. Skoro celý finský záliv byl zamrzlý, bylo možno jít po ledu až do Kronštadtů nebo na finské pobřeží. Led a sníh a uprostřed ledu lodi s rudými vlajkami. Ledoborec je připraven probíjet lodi cestu, ale německý kapitán nechce vyplout. Následuje rozhořčená hádka. Z německé lodi: „Nemůžeme vyplout. Barometr klesá. A mimoto je celý finský záliv zamrzlý a nedostaneme se ven. Ledoborec neprobije cestu. Jest to nemožné.“ Odpověď z ruské lodi: „Pojedete. Nerozčilujte se. Bolševikům je všechno možné!“ Loučím se před odjezdem s mladým námořním důstojníkem. Není komunista. Ale nemluví o ničem jiném než o tom, jaké by to bylo, kdyby v Německu vypukla sociální revoluce. Jak by to bylo krásné, kdyby ruské bitevní loďstvo vyplulo na pomoc revolučnímu Německu.

Loď se pomalu vzdaluje od přístaviště. Vpředu dýmá ledoborec Jermak, jenž prodělal slavnou kar-

skou expedici, a probíjí cestu. Vidíme ještě, jak mávají na nábreží kapesníky. Pak jedeme dlouho, celý den a noc, parník mezi ledem a vpředu stále ledoborec. Pojednou, dosti daleko za Kronštadtem, zůstává ledoborec stát. Jedeme kupředu a v okamžiku jsme na volném moři chyceni bouří. Loď je malý parník, houpá se úžasně, vyskakuje a opět padá. Není možno spustiti člun na moře, sice by byl okamžitě převržen, a tak zůstává s námi na lodi i ruský celní dozorce. Míjíme ledoborec. Stojí nepohnutý, bouře mu nemůže uškoditi. Vysoko vlaje rudý prapor. A tu počínají hráti na palubě *Internacionálu*, tak silně, že přehlušuje bouři. Jedeme dále, do bouře, jež stále víc roste, a vzadu za námi stojí v moři ledoborec s rudou vlajkou a slyšíme jen úryvky z hymny první proletářské republiky. Toť poslední pozdrav Ruska.

A pak Štětín. Otázka na celnici: „Nevezete brilianty?“

Děčín. Otázka na celnici: „Nevezete brilianty?“
Praha.

Komunistický kalendář na rok 1924 (1924)

LENIN – ROK 1922

Vzpomínka zapsaná do bloku

A v Zamoskvořečí řve harmonika. Je takový mrazivý moskevský den bez větru. Na bulvárech klouzají lidé na náledí, Moskva se radostně směje.

Pro rok 1922, dobrý rok a úrodný, jako vždy platí nějaké heslo. Ale rok 1922 má hesla dvě. Hesla, jež letí, křičí z plakátů, ozývají se z tramvají, kradou se z putyk a řinčí v poprvé v RSFSR zavedeném jazzbandu.

Hesla jsou dvě; jedno pro NEPmany: Žij, jak se chce. A druhé tvrdé a neúprosné: Revoluce pokraču-

je. To první heslo je heslem pro útěchu. Oh, kdyby mohl NEPman žít, jak by se mu chtělo. Kdyby... Jak? NEPman ví, jak by žil, ale ví to také sovětská vláda. Proto netěší NEPmany černá burza ani kachetinské víno. Druhé heslo je heslem pevné a nezlomné vůle. Je heslem těch bolševiků, kteří provedou, co si zámýšlejí, neboť „bolševikům je všechno možné“, jak řval megafon na německý parník v petrohradském přístavu. „Revoluce pokračuje.“ Je všední sovětský den. Občanská válka se skončila. Poslední útočiště bílých, Vladivostok, padlo. Na Světlanské vlají znovu rudé prapory. A města jsou již nyní sytá a bohatá a někde daleko, daleko je rok hladu, někde daleko je Marxstadt, dříve Sterbstadt, a vymřelé Povolží. Z domů valí se kouř, petrolejové vařiče pracují, krámy jsou plny jeseterů, na Sucharevské, na Trubném, na všech moskevských trzích hory potravin, učené veverka a myšky. Na Strastném bulváru předávají opět květiny. Bledé anemonky a rudé karafiáty.

Lenin dnes mluví na sjezdu kominterny. Kreml je v nervózním nadšení, celé město shání vstupenky a každý obyvatel je schopen vydávati se třeba za domorodce z Nové Guineje. Ale pravý zástupce Nové Guineje již sedí v Andrejevském sále.

Andrejevský sál v Kremlu, to jsou především pruhy. Pruhy takové, že svítí. To jsou vlastně rovnoběžky a poledníky, aby byl zdůrazněn *svět* a jedno heslo: „Proletáři všech zemí, spojte se!“ Pruhy jsou protínány ještě jednou. Světlem. Světlo je elektrické, přísné a ostré, jako onen svět nové techniky, strážlivý řád nové společnosti. A ještě jsou tu svícný. Mnohoramenné, klesající pod tíží žárovek, doprovázejí řeči pronesené za předsednickým stolem, vrhají světlo stejně na zástupce japonské komunistické strany jako na Lozovského.

Ale Andrejevský sál není jen strážlivý nový svět. Kolem hoří barvy Asie a dřívějšího Ruska, vášnivé a prudké barvy evropské exotiky.

Je třináctého listopadu a do sálu, jenž dupe nadšením, vstupuje Lenin. Odpovídá kamarádsky na pozdravy. Prostě, bez jakéhokoliv gesta se vyhoupne na podium. „Slovo soudruhu Leninovi.“ Lenin má slovo. Slova Leninova jsou vysoká a těžká jako tovární komín. To proto, že Lenin mluví německy. Lenin umí německy dobře, ale lépe zná vysoká teoretická slova, málo zná obyčejné spojky. Ale Lenin chce mluvit prostá slova také. Za Leninem sedí taková obyčejná ruská komunistická dívka. A tehdy, když Leninovi schází slovo, obyčejné, nějaké, řekneme jako „nämlich“, obrací se k dívce. Dívka hodí ono nutné potřebné slovo a Lenin mluví dále. Jeho řeč vrhaná tak, aby bila a přesvědčovala, narýsovaná jako grafická linie, běží a běží kupředu. Lenin mluví o Rusku a ruské revoluci. Stojí, ruce v kapsách, a na tváři mu hraje úsměv. Takový zajímavý úsměv. Lenin mluví o ruském národním hospodářství. Mluví o chybách a omylech, o těžkých létech rozvratu průmyslu, o dobách hladu a bídy. A nyní tvrdý a přísný tón. Ten tón patří západoevropské buržoazii. Je výsměšný, přechází ve veselý, a proto ten úsměv. Úsměv, který byl již dříve, poněvadž se mluvilo o rozmachu a novém růstu, a to byl onen triumf, to byl onen výsměch buržoazii těšící se na brzký pád Sovětů. Byl to úsměv a výsměch těm, kteří v Paříži již balili kufry, byl to výsměch oné buržoazii, jež spoléhala na Děnikina, Judeniče, Kolčaka, Wrangela, Kronštadt a hlad. A úsměv hraje Leninovi pak jen již v očích, přešel z tváře. Pak zní hlas kovově. To je slovo: učit, učit, učit. Vynořuje se nejdříve tak letmo. Pak přichází znovu a znovu, až končí závěrečně jako rozkaz nebo heslo. A pak Lenin odchází za pot-

lesku ze sálu, odchází prostě a mlčky, jako dělník, jenž vykonal svou práci a sebral své nářadí.

A okolo Kremlu letí moskevská ulice. Letí v tanci a zpěvu, letí vesele kupředu, není to pohyb, jediné let. Tramvaje řinčí a všední obyčejný sovětský den pohlcuje automobil, v němž jede ten, kdož obrátil Rusko naruby, kdož první ve světě počal budovati socialistický stát.

V Zamoskvořečí řve harmonika. Někde na Krasnoj Presně v dělnickém klubu se koná koncert-mítink. Tam neřve harmonika, tam se ozývá železné slovo: Lenin. Slovo, jež jako by hořelo v milionech žárovek celé sovětské republiky od Moskvy do Čity a od Archangelska k Simferopolu. Slovo a člověk, jenž několik hodin předtím řekl, zdálo by se, několik prostých slov. Nebyla to však slova, nýbrž směr, k němuž bylo obráceno kormidlo. A nyní, když se Lenin vrací do Gorek, aby tam opět ulehl, letí již sovětská loď bezpečným směrem. Není třeba míti obav.

Revoluce pokračuje.

Avantgarda, leden 1926

HOSTÉ V PRAZE: ROZMLUVA S LIDIJÍ NIKOLAJEVNOU SEJFULLINOU

Vlastně ne rozmluva, nýbrž útržky rozhovorů za různých okolností. Selfullina, malá, energická a temperamentní, mluví ráda o literatuře, ale jen když není interviewována. V obyčejných rozmluvách seznáte, že je cílevědomá spisovatelka a velmi autokritická, že se dobře vyzná v současné literatuře a že se dovede bystře a rychle orientovat v cizině. Ihned druhý den po příjezdu do Československa objednala si noviny a pokoušela

se je čist. Stěžovala si, že „jí to jde pomalu“, a tak si koupila odpoledne česko-ruský slovník. Dnes již shání českou literaturu a pouští se odhodlaně do čtení Van-čury. Neboť Sejfullina má v Československu poslání od nakladatelství Priboj, aby zde sbírala českou literaturu hodící se k překládání. Nakladatelství si již opatřilo překladatele a čeká jen na ni, až přiveze koncem května (Selfullina jede z Prahy do Paříže) knihy. – Kromě toho chce poznati důkladně život Československa, poněvadž po návratu do Ruska vydá knihu dojmů.

Shrnuji tedy útržky rozhovorů do těchto odstavců:

O LITERATUŘE

– Nejsem literární kritik, dívám se na literaturu jako čtenář. Z literatury mám ráda vše, v čem je pohyb a život. Nejvíce nenávidím klid. Mám ráda *Dvanáct* Bloka a básně Kazinovy, poněvadž v nich pociťuji skutečnou vůli k životu, dávají mi radost. Z ruské literatury mám ráda Tolstého, nenávidím Dostojevského. Tolstoj a Dostojevskij jsou pro mne dva mezníky v ruské literatuře – z Tolstého proudí život, z Dostojevského urážka života, mrtvolný jed. S radostí čtu Tolstého; ukazuje nestranně malé a velké lidi, v nichž je však zdravá vůle a bodrost. Proto mi nezáleží na tom, k jakému směru se spisovatel hlásí, ať je to tradiční realista, naturalista, nebo futurista, jen když je tím „pravým“. Mé oblíbené básně Puškina mi nevadí, abych se neradovala z *Třináctého apoštola* Majakovského a Asejevova *Prokletí Moskvy*. Přestože vím, že Jevgenij Zamjatin je veliký umělec slova, nemám ho ráda, poněvadž je to chladné a mrtvé mistrovství. V jeho díle nepociťuji tep života. Naproti tomu takové *Mé univerzity* Gorkého jsou mi uměleckým dílem, přestože se říká o Gorkém, že je starý spisovatel.

O REVOLUCI

– Nejsem člen komunistické strany. Avšak jdu vždy s bolševiky. Revoluce nás naučila být tvrdými, báti se něžností a sentimentálností. Jak bylo možno myslit na tragédii smrti, když bylo nutno ve jménu života znehodnotit život a dovésti umírat bez žalob. Aby mohl člověk žít a bojovat za své právo na život i s jeho bolestmi a radostmi, je nutno přijmouti boj a revoluci. A spisovatel, jenž tak učinil, je skutečným „revolučním spisovatelem“. Jsem protivníkem skupiny Na postu a jiných farizejských skupin, které oceňují revolučnost spisovatele podle vnějších příznaků. Tyto skupiny, přestože se ohánějí Marxem a třídním bojem, nevytvořily v literatuře nic kromě ubohosti.

O JESENINOVÍ

– Slyšela jsem, že se na Západě vykládá různým způsobem příčina sebevraždy Jeseninovy. Jesenin byl mým přítelem a přítelem mého muže, literárního kritika Pravduchina. Nebudu vám vykládat o tomto přátelství; najdete o něm zprávu ve vzpomínkách Jevdokimových. Jesenin byl by se nikdy nezabil, kdyby nebyl zůstal sám v hotelovém pokoji. Byl příšerně nervózní a nesnesl samoty. Do Leningradu jel, aby tam navštívil své přátele, a měl bydlet u nás v Domě učenců. Avšak cestou z nádraží se setkal s jedním ze svých leningradských známých, a poněvadž již bylo pozdě, ubytoval se v hotelu Angletterre, kde spáchal sebevraždu.

Rozpravy Aventina 14. 4. 1927

HOSTÉ V PRAZE: VLADIMIR MAJAKOVSKIJ

Majakovskij se objevil v Praze jaksi náhle a nečekaně. Přijel náhodou v době, kdy se konaly v Lucerně řeckořímské zápasy, a tak se mu dostalo nezasloužených ovací ve vinárně Kumanovo, kde ukazoval svou atletickou zdatnost s Jaroslavem Seifertem a Karlem Konrádem. Majakovskij v Praze nebyl oním moskevským Majakovským, široce a plně žijícím tribunem. Trpěl zřejmě nostalgií; tím není řečeno, že neprojevoval zájem o vše nové, ať v umění, nebo v technice. Stal se dokonce případ, že Majakovskij hájil velmi důrazně v české společnosti Devětsil. O literatuře mluví Majakovskij nerad, není literátem v běžném smyslu, spíše se zajímá o všeobecné tendence v levém umění. Rád mluví však o stavebním ruchu a technice v novém Rusku, o strojích, amerikanizaci a Americe. Z Ameriky se mu nejlépe líbila černošská čtvrť Nového Yorku Harlem, kde se naučil charleston. Na otázku, co soudí o Erenburgovi, odpovídá Majakovskij, že mu sotva zbývá čas na čtení ruských románů, a proto nemůže číst romány francouzské, zvláště jsou-li ještě k tomu psány ruským jazykem. Jeho soudy jsou jasné a přesné, je členem skupiny LEF, jejíž práce je jeho prací, a mnohokrát za den užívá slova „my“. V Praze vystoupil Majakovskij veřejně dvakrát. Poprvé za představení Osvobozeného divadla, kde však jen pozdravil Devětsil a přednesl *Levý marš*, podruhé v sále Vinohradského domu, kde přednášel a recitoval. O recitačním umění Majakovského bylo napsáno již mnoho, je to individuální recitace školy futuristů, příkře se odlišující od tradiční deklamace. Majakov-

skij dovede učiniti ruský jazyk tak tvrdým, jak je to nutno v zájmu jeho poezie křičících agitačních hesel a plakátů. Z Prahy odejel Majakovskij do Paříže, kde si míní vyrovnati účty s „tím habešským vyslancem“ Paulem Morandem. Morand totiž byl hostem za svého pobytu v Rusku u Majakovského a odvděčil se mu pomluvami ve své *Galantní Evropě*. Majakovskij bezpochyby Moranda v Paříži nenašel, jinak bychom se již byli o tom dověděli z novinářské kroniky.

Kmen, květen 1927

ROZHOVOR S ALEXANDREM BEZYMENSKÝM

Do Prahy přijeli tři proletářští básníci
ze sovětského Ruska:

Alexandr Bezymenskij, Žarov a Utkin.

MEZI VÝCHODEM A ZÁPADEM

– Ano, my na Východě vytváříme nového člověka. U vás je práce, organizace, pořádek. Čistota. Vítkovické závody. Technika. A u nás miliony nedostatků. Víme to. Ale jsme pány těchto nedostatků, a chceme-li, odstraníme je. Chtěl bych ukázati celému světu kolonii GPU pro zvrhlé odpadky společnosti. A tehdy by uviděli, jak my z těchto lidí, ničemných, ztracených, vytváříme příčinnivé a pracovité členy lidské společnosti. Na Západě je technika. Uznáváme. Na Východě tvoří nového člověka a tomu budeme učit Západ my. Je v Rusku takový pedagog. Profesori chodí na jeho přednášky a učí se od něho. A tento pedagog, Tarkanov, byl chycen jako dvanáctiletý kluk na nádraží, kde okrádal cestující, a násilím donucen se učit.

O PROLETÁŘSKÉ LITERATUŘE

– Já a moji přátelé – Žarov a Utkin – jsme jen členy veliké masy spisovatelů, jež stále a stále roste. Z dělnických a rolnických dopisovatelů vycházejí stále noví a noví proletářští básníci a spisovatelé. Jsme hrdi, že se můžeme zúčastniti velikého kulturního výboje. Neztrácíme svůj kontakt s masou. Továrny pořádají ve svých klubech večery čtenářů, na které zvou dělnické spisovatele, a tam je posuzují. A spisovatelé jim odpovídají. Proletářská literatura se stala skutečností a dala již mnoho talentů. Vždyť i na Západě je dobře znám Kazin a Gladkov a přijde doba, kdy bude neméně znám Světlov a Fadějev.

O ALEXANDRU BEZYMENSKÉM

Jak dalece se liší od Erenburga. Je vždy připraven k boji. Je vždy ochoten vykládati o tom, jak se co dělá v Sovětském svazu. Zajímá se o vše, učí se všemu. Bezymenskij je jako básník podoben Majakovskému. Jeho verše bouří, jsou plny denních otázek, je básníkem, jež vytvořila revoluce, která určila poezii, aby bila slovem a používala ji jako kulometu. Učil se u futuristů veršové technice, zdokonaluje ji jinak než Pasternak. Zdokonaluje ji ve směru obsahové náplně, tvoří veliké epeje o denní skutečnosti. Jeho básnictví je, jak si zvykli v Rusku říkat, poezií výrobní. Jeho verše pronikají mezi nejširší vrstvy dělnictva a tisknou se v závratných nákladech.

DODATEK K INTERVIEWU

O lásce československých orgánů ke kultuře by se dala napsat krásná pohádka, neboť nepochybujeme,

že vlk miloval Červenou karkulku, když ji chtěl sežrat. Ministerstvo vnitra se rozhodlo osvobodit Československo od bolševického nebezpečí a podezření, že Československo je kulturním státem, a vypovědělo bez veškeré příčiny spisovatele Bezymenského, Žarova a Utkina z Československa. Ovšem příčinu si dodatečně našlo: jejich vízum bylo vydáno na šest dní a sedmý den pobytu jim nechťelo ministerstvo povolit, ačkoli velmi dobře vědělo, že v onen den mají spisovatelé číst své verše před českým posluchačstvem. Ostatně i tento fakt by se dal nějak omluviti, ale zcela neomluvitelný je způsob, s jakým bylo postupováno proti lidem, kteří chtěli seznámiti československou veřejnost s novou ruskou poezií. Byli prostě zatčeni, odvezeni na policejní ředitelství, kde jim byl dán průvod dvou agentů, kteří měli za úkol je střežiti až do československých hranic. Opakujeme: ovšemže vlk miloval Červenou karkulku.

Před odjezdem zaslal Alexandr Bezymenskij otevřený list policejnímu komisaři, který básníky vypo-
vídal:

„Víte velice dobře, pane komisaři, že jsme sem přijeli, abychom se seznámili s kulturním životem Vaší země, která se, není to tak dávno, zbavila útlaku monarchie. Vážíme si kultury, ceníme si ji, studujeme ji, učíme se, pane komisaři, mnohému, a jsme rádi, když se někdo přijde učit k nám. Nás, v SSSR, navštívila sta učenců a spisovatelů, buržoazních a proletářských, a všechny jsme uvítali s radostí a pohostinně.

Jsmo ohleduplný národ, pane komisaři. Styděl bych se, kdybych Vám nepoděkoval za Vaši pohostinnost, ačkoli byla jistě zvláštní.

Jistě víte zcela dobře z relací laskavostí oplývajících lidí, kteří nás všude provázeli, kam jsme se jen hnuli v Praze – že jsme si prohlíželi město s jeho po-

divuhodnými starodávnými památkami, že jsme se setkali zde se spisovateli nejrozmanitějších směrů a seznamovali s literaturou jiného národa, o niž se musí zajímati každý kulturní člověk, že jsme se hlavně zajímali o otázku, co je možno přeložiti do ruštiny z české literatury, jež k naší hluboké lítosti je nám velmi málo známa. Nepodařilo se nám to, jelikož jste, pane komisaři, tak naléhavě spěchal, abyste se s námi rozloučil. Bezpochyby Vám podrobně vypravovali, že jsme nezastavovali na ulici lidi, abychom jim dali zbraně k svržení vlády; že jsme se nepostavili na pomník sv. Václava, abychom rozpoutali povstání svými řeči.

Jsme skromní, pane komisaři. Nedomníváme se, že kdybychom přečetli několik básní, že vyvoláme ve Vaší zemi převrat. Domníváme se a zůstáváme věrni svému mínění, že Vaše demokracie je silnější než tři básníci. Nemáte právo se domnívat něco jiného.

Velmi by mne urazilo, pane komisaři, kdybyste považoval Vy nebo někdo jiný tento dopis za ironii. Ne, pane komisaři, to je pravda.“

Kmen 1928, leden

TŘI SOVĚTŠTÍ BÁSNÍCI V PRAZE

Alexandr Bezymenskij, Iosif Utkin a Alexandr Žarov navštívili na své studijní cestě do zahraničí Prahu. O tom, jak s nimi bylo v Praze jednáno, psaly téměř všechny noviny. Bezpochyby mají československé orgány zvláštní kritická měřítká literatury, poněvadž nechtěly věriti sovětským básníkům, že jsou skutečně básníky; orgán ministerstva vnitra dokonce tvrdil, že

jsou to bolševičtí emisaři skrývající se pod maskou básníků.

Půl milionu exemplářů dosáhl počet nákladu básní Bezymenského. Dvacet pět tisíc exemplářů básní Iosifa Utkina bylo prodáno za jeden rok. Avšak ani tyto cifry nepřesvědčí československé orgány, že by jednaly nesprávně. Hříchem těchto básníků je, že jsou to básníci proletářští.

Alexandr Bezymenskij se podobá, jako básník, Majakovskému. Ovšem Majakovskému z prvních let revoluce, kdy účelem poezie bylo povzbuzovati masy k dalšímu boji, kdy uprostřed hladu a blokády byla poezie jakýmsi zdrojem povzbuzení a radosti. V prvních letech revoluce vznikla taková poezie, úplně se různící od poezie dřívější, poezie artistní, salonní. Tato poezie musila používat zcela jiných prostředků, ježto byla vypočítána na přednes před širokými masami a musila mluvit ke všem. Její obsah musil býti současný, musila reagovati na všechny politické události v zemi, musila propagovati populární bojovná hesla. Bezymenskij patří k tomuto druhu poezie, jeho verše bouří, jsou to úderné sloky o denních otázkách a bojích sovětské skutečnosti. Tak jeho báseň o Felixi Dzeržinském vypravuje masám o člověku proklínaném v celém evropském tisku, člověku, jenž byl náčelníkem Čeky, jenž do posledního dechu plnil svou povinnost. Bezymenskij nám ukazuje revolucionáře, hovoří k masám o velikém mrtvém a jeho cti.

Iosif Utkin je nejmladší z tří básníků. Za svůj úspěch děkuje ironické epopeji *O ryšavém Motele, panu inspektorovi a komisaři Blochovi*. Je to výsměšná epopej o životě města Kišiněva, jež bylo obráceno naruby Říjnovou revolucí, a kde prostý krejčí se stal pojednou nejvyšším pánem. V této epopeji se vypravuje o carském útisku a novém sovětském zítřku. Utkin se

podobá formálně rovněž Majakovskému, a to druhé stránce jeho tvorby, Majakovskému z knihy *Majakovskij se směje*. Formálního zdokonalení dosahuje Utkin podivnými a komickými dialekticismy a slovním bohatstvím.

Alexandr Žarov se málo liší od Utkina. Sovětské literární časopisy se smějí, že není možno ani rozeznati, která báseň je od Utkina a která od Žarova. Je poněkud umělecky slabší než Utkin.

Bezymenskij správně charakterizoval význam všech tří básníků. Prohlásil, že jejich hlavní význam spočívá v tom, že se všichni účastní velikého kulturního výboje, boje za proletářskou literaturu. Všichni vyšli z proletariátu, ale jako oni vychází každého roku několik nadaných spisovatelů ze široké sítě dělnických a rolnických spisovatelů. Jejich význam nespočívá v umělecké dokonalosti, ačkoli proletářské poezii děkuje Rusko za jednoho z nejdokonalejších formálně básníků – Kazina –, nýbrž v boji za novou literaturu, jež by pomáhala Sovětům v jejich kulturním rozvoji.

Nové Rusko, březen 1928

MOSKEVŠTÍ BARBAŘI O knihách a čtenářích v Sovětském svazu

Čtenářská horečka v SSSR – Obrovské knižní náklady –
Fronty na knihy – Asiáté vedou

O kyjevských, charkovských, moskevských a leningradských bukinistech není třeba vypravovat. Ačkoli více se psalo o bukinistech moskevských a málokdy o bukinistech na Litejné v Leningradě. V tomto přís-

ném geometrickém městě jsou knihy, staré knihy, nutným doplňkem.

Je třeba vypravovat o železničním bufetu na stanici Kozjatiné, kde lidé se tísňí u knižního stánku a kupují poslední novinky knižního trhu. Stanice Kozjatinino leží na cestě ke Gogolově Mirgorodu a ničím se od něho neliší. Je to líná ukrajinská vesnice, ale lidé tu nejsou líní tlačit se, aby mohli koupit knihu. Na peroně sedí mužik a louská pozorně Rykovovu řeč na partaktivu. Místo bot má láptě a tak celkem se zdá, že mu na šatech nezáleží.

– To nic není – vypravuje Viktor Borisovič Šklovskij –, byl jsem u jezera Issyk-kul, kde lidé ještě chodí jako robinsoni ve vydělaných ovčích kůžích. Jednou týdně tam chodí nějakými strašně namáhavými cestami pošta a přicházejí do prodeje knižní novinky. Tehdy se seběhne veškeré obyvatelstvo roztroušené po březích jezera a vrhá se na knihy. Za půl hodiny je knižní stánek vyprodán. A pak odcházejí smutní lidé, na které se nedostalo, do svých vesnic a nezbývá jim nic jiného než čekat do druhého týdne.

– To nic není – vypravuje Kljukov z Leningradu –, když byla vyhlášena subskripce na sebrané spisy Tolstého (90 svazků), přihlásilo se naráz 100 000 lidí k odbírání. A Státní nakladatelství je zoufalé, protože nebylo skutečně připraveno na takový počet.

A tak by to šlo donekonečna. – Máte Román-gazetu, víte, to číslo, které právě vyšlo před týdnem? (Román-gazeta tiskne se ve 250 000 exemplářích a stojí 25 kopějek.) – Kde bych ji měl, ta už je rozebrána.

Vynořují se již hlasy, jež považují tuto čtenářskou vášeň za nezdravý zjev. To je přece již příliš. Je třeba se více zabývat sportem než četbou. Ale v nynější době je nemyslitelné, že by se čtenářská vášeň dala nějak omezit.

A tak si jest třeba uvědomiti toto: V Leningradě je veřejná knihovna, do jejíž čítárny se vejde 400 lidí. Ale to nestačí, čítárna je tak natřískána, že lidé sedí na zemi a čtou. Na schodišti u šatny se tísní lidé, stojí ve frontě, aby mohli svléci svrchníky.

V Moskvě ve veřejné knihovně je totéž. V klubech si lidé podávají jeden druhému časopisy, jeden čeká na druhého, až dočte. V tramvajích nevidíte člověka, aby neměl v rukou noviny nebo knížku.

Všechno čte a nejvíce Asiaté. Číňani, Tataři, Uzbekové. V Domě národů v Kyjevě v hrozném kyjevském vedru se tísní východní lidé ve frontě u okna, kde knihy půjčují domů.

Náklady knih letí do závratných výší. Domácí literatura nestačí, aby uspokojila poptávku. Musí se překládat a překládá se ze všech jazyků východních a západních.

Literární časopis (asi jako naše Literární noviny) má náklad 150 000 exemplářů. Piší mu čtenáři z takových gubernií, kde doprava se děje jen na sobech.

A tak dále a tak dále. Tiskařské lisy chrlí denně statisíce exemplářů časopisů a knih. Na zapadlých tratích čeká vesnice na literaturu. Na vesnicích se nadává a závidí, protože knihy a noviny se hned rozeberou ve městech a na vesnici přijde pak až druhé vydání. Ale vesnice přece nechce čekat. Vesnice chce vědět, co je nového v literatuře. Vesnici dávají knihy o melioraci, ale to je jí málo, vesnice chce knihy o vynálezech, o automobilech a motocyklu.

V Moskvě vychází časopis pro automobilistiku Za rulem. Jak známo, je v Rusku automobilů velmi málo. Musí se dovážet a stojí mnoho valuty. Ale automobilistický časopis má 25 000 exemplářů. A čtou ho sedláci, kteří viděli snad automobil jenom jednou v životě anebo jej vůbec ještě nikdy neviděli.

Vesnice chce číst. Vesnice chce literaturu. Nestačí pojízdná knihkupectví. Nestačí závratné náklady.

Uvědomíme si: V oloněcké gubernii za zimních večerů předčítají Leninovy spisy. Cizí, neznámá slova jsou pečlivě luštěna. Co je to akumulace?

Lidé, již se před několika lety naučili teprve číst, hltají nyní každý útržek papíru.

Byl kdysi car Petr, který násilím nutil šlechtické synky, aby četli knihy. A nyní se čte i v krajích, kam před Petrem utekli rozkolníci.

Rudý večerník 4. 8. 1928

STRHNI KOPULE!

Církev v Sovětském svazu – Sektářství – Baptismus –
Konec pravoslavné církve

V Moskvě na Ochotném rjadu bourají pravoslavný chrám. Stojí uprostřed ulice. Dlouho překážel uličnímu ruchu. Byl postaven pro obchodníky z Ochotného rjadu (to je taková pouliční tržnice, jež bude nyní zrušena). Jdete po ulici a ze všech stran na vás křičí: Kupte maso, ryby, jahody! atd. – Maso se tam kupuje tak: Obchodník s fyziognomií profesionálního bandity sáhne na chodník, zvedne ze země kus masa, bez vážení vám ho pak předá. – Carská vláda milovala velice obchodníky z Ochotného rjadu, protože milovala všechno nehygienické a špinavé. Kromě toho tito obchodníci se horlivě zúčastňovali pogromů a jiných vlasteneckých svátků. Tak, a nyní se bourá. Je to třetí chrám v Moskvě, který se bourá, a z mnoha jiných jsou dnes muzea. Ale v tomto článku bych se o tom zmiňovati nechtěl. Uvádím to jen jako charakteristic-

ký fakt úpadku pravoslaví. Věc se má totiž tak, že stát přejímá chrám jen tehdy, není-li obec farníků schopna jej udržovat a platit za něj nájemné.

Pravoslaví se teprve v nynější době „laudabiter sub-jecit“. Uznalo sovětskou vládu za jedinou pravoplatnou vládu a slíbilo věrnost. To však již nepomůže.

Trochu zápisů z rozmluvy s pravoslavným duchovním. Mohl bych uvést město a jméno, ale není toho třeba:

Příčiny úpadku: nedostatek vzdělaného duchovenstva, nedostatek hierarchického stupně. Již za carského režimu tak bylo, ale nyní je to tisíckrát horší. Sedláci, kteří jsou primitivové a žádní náboženští lidé, si sami vybírají duchovní. „Když si tě vydržujeme, tak si tě můžeme vybrat.“ Přičemž není tomu tak, jako řekneme u katolické církve, že farníci podléhají knězi v oblasti duchovní, nýbrž naopak: pop podléhá svým farníkům. *Zásada je taková: My pracujeme a ty se za nás modlíš. Používají tedy duchovního řekneme jako traktoru.* Samozřejmě že si sedláci nezvolí za duchovního nějakého vzdělanějšího člověka, nýbrž bývají i případy, že si vybírají ze svého prostředí. *Synové bývalých popů nikdy nepřejímají povolání otcovo. Jsou z nich komsomolci (dokonce jsou o tom statistiky) a protináboženští agitátoři.* To ovšem vede k úplnému chaosu pravoslavné církve a k rozmachu sektářství.

Je například fakt, že Mordvinci se vrátili po dvoustoletém pravoslaví k pohanství. A jsou ještě jiná fakta. Vesnice si najednou vzpomene, že nechce mít kostel, a vypíše veřejnou dražbu. Přijde druhá vesnice a koupí kostel (je dřevěný) a odveze si jej domů. To všechno ale z řevnivosti, protože v kostele žádná bohoslužba nebude. To proto, aby se mohlo říci: Heč, my máme dva kostely, a vy nemáte teď žádný. (Příběh je z Kubáni, z bohaté kozácké vesnice.)

Pravoslaví se již rozplynulo. Není žádnou jednotkou. Sovětská vláda s ním nepočítá a již počítat nebude. Prohlášení pravoslavné církve o věrnosti sovětskému režimu není již kapitulací. Je to všední fakt, který již nemá politický význam.

Na Ochotném rjadu stojí ještě stěna bývalého chrámu, na stěně je namalován obraz světce. Stařenka klečí na ulici a stěžuje si světcí: Nebudeš již mít chrám a já nebudu mít kam chodit. Do jiného kostela už nepůjdu, jsem moc stará a na tebe jsem si zvykla. – Brumlá dále nesrozumitelnou modlitbu, kolem ní se ženou autobusy, automobily, moskevské tramvaje tančící rychlostí.

Rudý večerník 11. 8. 1928

O ŠVEJKOVI V RUSKU

Ve vlaku Charkov–Moskva, v tvrdém vagonu, ve kterém jezdí obyčejný sovětský dav, se mě zeptal neznámý člověk, podle profese agronom, odkud jsem. Když jsem mu řekl, že z Československa, odpověděl okamžitě: „Aha, to je tam, co je odtamtud Švejk.“ A musil jsem mu pak vypravovat o Haškovi.

V českých koloniích na Ukrajině na zapadlých vesnicích je *Švejk* jedinou populární knihou. Je čten zbožně lidmi, potomky Čechů, kteří opustili před šedesáti lety zemi a byli odříznuti od veškerého českého kulturního života. *Švejk* je kniha, která je spojuje s vlastí.

V Moskvě, Leningradě, Kyjevě čtou zuřivě *Švejka*. V Leningradě se úžasně divili profesori státního ústavu, když jsem jim vypravoval, že *Švejk* je v Československu mimoliterární fakt. Že nenapadne ani

jednomu literárnímu kritiku, aby se pokusil o rozbor *Švejka*, aby vyšetřil Haškovu techniku komična.

Švejk vyšel již v Rusku ve 30 tisících (první díl), nyní se chystá v nakladatelství Moskovskij rabočij lidové vydání v časopise *Román-gazeta* ve 140 000 exemplářích.

Korejec R. Kim, profesor Institutu východních jazyků, člen Royal Asiatic Society, hovoří v desátém poschodí moskevského domu o *Švejkovi*. Je to taková scéna jako z pohádky, dole je Moskva, moskevské kostely s bachratými kopulemi, jež se lesknou na slunci, rádiová stanice Kominterny a nedaleko od ní, ve vzdušné čáře, věže Kremlu. A nad tím vším v desátém poschodí asijský profesor, zakladatel čínsko-korejského vědeckého kroužku Smějící se hieroglyf, vykládá o literárním významu *Švejka* a vlivu Gogolově na Haškův román. – Kdyby to dovolili Japonci, vyšel by jistě v korejském překladu – říká Kim. Ale Japonci se *Švejka* bojí. – Jako se ho bojí v Československu Viktor Dyk – odpovídám mu. Smějeme se oné japonsko-československé frontě: japonští feudálové a Viktor Dyk. Asie si podává ruku s Evropou.

O *Švejkovi* bude napsán literární rozbor. Ale ne v Československu, nýbrž v Rusku, kde právě dokončuje Viktor Šklovskij svou stať o *Švejkovi*. Vyjde ihned po jeho knize o *Vojně a míru* Lva Nikolajeviče Tolstého.

Rudý večerník 1. 9. 1928

OČIMA ZÁPADU

Trať železniční: Praha – Lvov – Voločysk – Kozjatino – Berdyčev – Žitomír – Kyjev – Charkov – Moskva – Leningrad

Lod: Leningrad – Štětín

Trať železniční: Štětín – Berlín – Praha

1. Zpátky

Vlak vyjíždí do štětínského nádraží. Mechanickým a organizovaným způsobem sjedou zavazadla ke vchodu. Automobil odváží vás do Berlína. Berlína dokonalé civilizace. Jsme v Evropě.

Berlínské šedivé nebe. Hluk automobilů, křižovatky cest určené světly. Hotel Excelsior se svými tisíci pokoji a ohromným bazénem. Mokka-Stuben, kde se čepuje káva espresso jako u nás pivo. Slečna (a ovšem všechny slečny z Mokka-Stuben jsou velmi hezké a hezky oblečeny) přidá svůj úsměv k vaší kávě. Nade vším se rozprostírá svatá vláda řádu. I úsměv je zaplacen 50 feniky.

Evropa. Jsme doma. Oči nemohou přivyknout berlínskému davu. To bylo před měsícem, kdy jsme uviděli poslední trenčkoty. Reklamy doporučují osvědčené zboží „Sind's die Augen, geh zu Ruhnke“.

Oči to nejsou. Je jim to příliš všední. Nu ano, reklamy a tak dále. Civilizace je příliš každodenní. Chutná ovšem jako káva espresso. To jest dobře.

Moskevský barevný dav. Okolo stěn Kitaj-gorodu (Čínské město, nejstarší čtvrť moskevská) stojí skuteční Číňané a prodávají tkaničky. To je ta největší ironie, stejně jako ta okolnost, že Rudé náměstí je skutečně rudé. Tramvaj, jež tančí na ulici, protože jede příliš rychle. Autobusy, jež skáčou přes nerovnou dlažbu jako závodní koně při steeplechase. Rychleji, rychleji, sssr.

Pouliční řevy a křiky. Všechno má svůj tón a zpívá. Jahody se nabízejí s jiným zpěvem než cigarety. Na ulicích rozkládají pouliční prodavači podprsens-

ky, barevné knoflíky nebo jiné exotické zboží. Ajsori, mezopotamský národ, vykonávají svůj národní úkol a profesi s vážností bohoslužeb. Čistí boty. Ajsor, jenž přestane čistit boty, přestává být Ajsorem. Jsou to křesťané východního ritu a jejich patriarcha, jenž je dědičný, byl v Americe a čistil tam boty Henry Fordovi.

Barvy moskevské ulice. Pestré ťubetějky, jež právě přicházejí do módy. Překvapí nejprve ohromně: což je každý člověk v Rusku Asiat? Ale pak se dovíte, že je to jen asijská móda. Řvoucí makovice Vasilije Blaženého, nemluvě o tom, že Ščukinská galerie s nejkrásnějšími díly, jež mohl dát Západ, vám připadá jako hoffmanovská fantastika v okolí lenivě asijských „panských domů“, jež kdysi si stavěla v Moskvě šlechta.

Zvuky, křiky, barvy. Odtud pak přechod do země reklam, do života prostého jako párátka. Teprve nyní v zemi dokonalé civilizace, nikoli v Polsku, jež by si chtělo hrát na Západ, a zatím je feudální asijskou despocií, konečně, čím se liší Polsko od bývalé Buchary, že tam nejsou harémy a východní exotika, ale stejně tam vládne feudální šlechta, v Polsku na nádražích bije důstojník nosiče, v Polsku musí sejít s chodníku chudý člověk, když velkomožný jde na procházku. Polsko nikdy nebylo a nebude Západem, protože tam je u ženy kapelusz (klobouk) měřítkem všeho, nemá-li žena klobouk, tak je otrokyně a nevím ještě co.

Ale Rusko bude víc než Západ. Bude spojením největší techniky Ameriky s asijskou zemí. V pozadí moskevské ulice týčí se moderní železobetonové domy jako směrnice příštího vývoje země. Ukazují cestu. Vedle Strastného monastýru stojí semafor budovy Izvestijí.

Tak – od Asie byzantských klášterů, starců Zosi-mů, poutníků ve jménu Krista, asijské chandry a chan-

žy – jde Rusko na Západ, ale tak, kupředu, podle svého. Staré Rusko prohnílé všemi nemocemi Západu – tibetský kouzelník Badmajev, který byl tělesným lékařem carovým a tlučením do bubínku překonával moci pekelné, sibiřský bláznivý mnich Rasputin, duchovní vůdce carské rodiny –, to všechno skončilo na stanici Dno.

2. *Vstup*

Vstupuji do sssr neobvyklou cestou. Jsem jediný pasažér, jenž tohoto dne přešel ze stanice Podwołoczyska do sovětského Voločysku. Tak je to vlastně jedna vesnice, vlak jede přes most a je na sovětském území. Je to bývalá hranice již od carských dob.

Prohlídka úplně jiná než v Polsku. Čistota na nádražích a dobrý oběd v bufetu. V Polsku je nervozita, četník na četníkovi, a tady je klid. Sytý klid ukrajinské země, protože Halič, ubohá, zkrvavená Halič působí dojmem smrtelného zoufalství. Ubohá políčka, vychrtlé tváře. Tarnopol, takové město, kde je možno zešílet, pejzatí židé a strašlivá špína, vedle toho lidé oblečení tak elegantně, až zrak přechází, modely z Paříže, nejdražší voňavky. Takové kontrasty je snad možno vidět jen v koloniích.

A v Rusku se obléká celkem každý stejně, takže to připadá někdy jako uniformování. Strašlivý smutek haličské země nutí k útěku. Denně přebíhají hranice desítky lidí.

Různými lokálními tratěmi se tlučeme na Žitomír. Stanice Kozjatino. Ukrajina je rovina, ale nikoli tak smutná jako bývalá Halič, nynější Małopolska. Ukrajina je veselá země se široko se táhnoucími alejemi ovocných stromů, dálka a dálka, lány a za nimi zase lány a tak do konce obzoru. Berdyčev. Město Babelovo z *Rudé jízdy* vedle pohraniční tesknosti, energický

systém vedle tradičních krámků, nedlážděných ulic, nápisy sovětských úřadů a krámů.

V Berdyčevě mi ukazují místní pamětihodnost: Je to chuligán (chuligán se těžko překládá do češtiny, je to národní zvláštnost jako okroška nebo pirožky, vzniklo z anglického hooligan), který se chová doma tiše, ale vybouřit se chodí za hranice. Doma je to nejtišší člověk, ale v Polsku se pere od rána do večera. Vypravuje se tam vždy jednou za měsíc a přichází pak domů zkrvavený, potrháný a žije zase dále normálním životem. V Polsku ho již loví asi dvě léta, ale nemohli ho ještě chytit, doma mu nemohou úřady nic udělat, když se chová tak řádně. Vzpomněl jsem si na historie o bohatýrech, kteří se vypravovali za hranice na turnaje. Je to tradice.

Žitomír. Ticho a večerní klid padá na ukrajinskou zemi, po blátivé silnici táhnou se selské káry a projíždějí tiše městem, jedou na předměstí – Krošnu –, kde stojí pomník Leninovi s českým nápisem. Jsme v bohaté české kolonii, červená budova za Leninovým pomníkem je česká škola. Druhá červená veliká budova, kterou můžeme uvidět z jakékoliv vzdálenosti, je žitomírské vězení DOPR. Je to velkolepá budova vystavěná ještě za carské vlády, která se vyznała v architektuře tohoto stylu.

Večer na ukrajinské české vesnici, mezi sedláky z Rakovníka, Křivoklátska a ještě odjinud ze všech krajů, většinou chudých krajů Čech. Řeč – stará, neužívaná již u nás slova s ruskými idiomy, přízvuk poněkud pokažen blízkostí ukrajinské a ruské řeči. Jinak – česká řeč se drží pevně, ačkoli nová generace mluví již špatně, nejmladší bude zase mluvit dobře, učí se v českých školách. Čechů je na Ukrajině čtyřicet tisíc, drží se dobře, daří se jim také dobře, ale jsou ostrůvkem, diasporou v ukrajinském moři, a sbližovat se

nechtějí. Jako by zůstala zachována stará česká vesnice z dob Karla Raise, všichni jsou tu pantátové a ještě se drží staré tance a pověry o Praze. Někteří z nich vůbec Prahu neviděli v životě a mají o ní zmatené pojmy. To je to hrozné nebezpečí – že stojí české vesnice osamoceny – nechtějí se sblížit, nechtějí rozumět. Žijí si pro sebe. Je tu velická bohatá vesnice Čechohrad, všichni jsou příbuzní, žení se jen mezi sebou.

Večer u chalupníka, takto člena trudkolektivu (společně s jinými chalupníky obdělává pole a chmelnice, všichni se pak dělí o výtěžek). Hegr přišel z Čech, pracoval jako dělník v Donbasu, ale nesvědčilo mu tam zdraví. Přišel na bohatou a zdravou Ukrajinu zabývat se sedlačinou, daří se mu dobře. Není však starousedlíkem. Starousedlíkem je krejčí a sedlák, jméno jsem zapomněl, je to příbuzný knihkupce Součka z Palackého nábřeží, od rána do večera čte a radoval se jako dítě z českých knih. Takoví písmáci byli také kdysi na českých vesnicích a i dnes je najdete v chudých krajích. Pak je tu mládež, mladý předseda českého sovětu, syn místního sedláka, nebyl jakživ v Čechách, mluví již češtinou s ukrajinským přízvukem. Pak několik synů místních sedláků, napolo ukrajinsky, napolo česky oblečených, ale vždy švihácky oproti Ukrajincům. Pijeme české pivo (nikoli z Čech, ale tak říkají na Ukrajině pivo, které vaří Češi). V dálce je cizí ukrajinská země, ale všechno kolem jest české, i chalupy, dvory, chmelnice a hranaté tváře českých sedláků.

3. Život české vesnice

Předsedou českého sovětu v Krošně je mladý selský synek Kop. Narodil se na Ukrajině, Čechy zná jen z vypravování. Úřaduje v místnosti vesnického sovětu, vedle předsedy ukrajinského sovětu. Na stěnách

plakáty a hesla v české řeči, výzvy k upisování půjček. Přicházejí sedláci, vedou se debaty o cenách chmele, celkem sousedská zábava, a nikoli úřední jednání.

Hranice jsou blízko, jen několik kroků, to se cítí. Vesnice byla několikrát v rukou různých armád, dosti trpěla válkou. Ale brzy se vzpamatovala, česká hospodářství jsou vzorná. Země je bohatá.

Je předměstím Žitomíru a v Žitomíru je ještě jedna zajímavost kromě moderní vězeňské budovy. Je to observatoř. Když armády všelijakých band a petljurovců zabíraly Žitomír, byla jejich první věc odsoudit nešťastného hvězdáře k smrti. Marně jim vykládal, že observatoř není tajná radiotelegrafická stanice. Hvězdář ušel jediné smrti tím, že na druhý den bylo město v rukou jiné vlády. A ta zase ho odsoudila k smrti. Druhý den se historie opět opakovala. Až přišel klid v podobě sovětské vlády.

Chodily bandy po Ukrajině. Ale česká vesnice žila. Je to ostrůvek v moři a žije svým životem. Co schází české vesnici, jsou hory. Na Ukrajině nejsou hory, jsou to jen roviny, nanejvýše se objeví na obzoru chlupy, ony známé chlupy ze *Slova o pluku Igorově*: „Ó, Ruská země, již jsi za chlupem.“ A tak první přistěhovalci, kteří přišli z hornatých krajů Čech, hledali smutně v dálce hory. A pak se smířili. Jejich synové již neví, co jsou to hory, jako černoši z Afriky neví, co je to sníh. Vypravoval mi jeden ze selských synků, který byl v Čechách na návštěvě u příbuzných, že se mu točila hlava při pohledu na Českomoravskou vysočinu.

Jdete-li večer ruskou nebo ukrajinskou vesnicí, uslyšíte hlasitý křik a zvuky harmoniky. Středem ulice jdou mladíci, před nimi jde harmonikář a tak se baví. V české vesnici je večer klid. Nu, ovšemže stojí na ulici a baví se. Ale bouřlivě se baví jen o posvícení. To se slaví slavně i s tradiční vesnickou pranicí.

Češi na Ukrajině jsou pravoslavní. Mají svého českého popa a svou pravoslavnou cerkev. Tančí staré tance, polku, mazurku, valčík, besedu. Z národopisného hlediska nejsou příliš zajímaví, nesmí se zapomínat, že přišli z různých krajů, hlavně ze středních a západních Čech.

Odjíždím z pásma českých vesnic. Vyprovází mne předseda krošenského českého sovětu. Stěžuje si: příliš práce. Má na starosti i český konzum. Chtěl by se však učit. A pak musí ještě pomáhat při hospodářství otci. Jednou se půjde učit. Z českých vesnic jsou již čtyři selští hoši na univerzitách, stipendisty sovětské vlády.

Rozpravy Aventina, říjen 1928

UKRAJINA

1. Kyjev

Vizitka Kyjeva není zrovna pěkná: Je to jeho nádraží – ošklivé, smutné. Nyní se staví nové. Ale Kyjev je snad jedním z nejkrásnějších měst světa, krásným, zdravým jižním městem. Jediná černá čtvrť – Podol – a všechno ostatní sady, hory a Dněpr. Celé město tone v sadech, všechny dělnické a úřednické kluby mají sady.

Kyjevský pravoslavný barok. Podivuhodný Sofijský sobor. Je to náš barok, říkají Ukrajinci. Náš, ne ruský. Jsme Západ. Vytvořili jsme syntézu Západu s Východem. Devatenáct vlád Kyjeva a bouřlivé doby jsou dávno zapomenuty. Nyní je Kyjev nejtišším městem. A zase bohatým městem, střediskem bohaté Ukrajiny. Jedině ale kulturním. Vláda je v Charkově. Kyjev se mění v lázeňské město, bylo to již schváleno. Kreščatik žije však jako dosud bouřlivě. Po chodní-

cích se promenuje hustý dav, řekl bys, že je to přece jen rušné město. Ale to je večer. Ve dne je možno přecházeti ulici a čísti noviny; viděl jsem v Kyjevě za celého pobytu jen tři automobily. Byly to staré automobily Laurin & Klement, jež zapomněla rakouská okupační armáda.

Kyjev je směsice rusko-ukrajinsko-polská. Rusové a Poláci byli dříve privilegovanou třídou. Rusům se podařilo porušit město. Vesnice kolem jsou ukrajinské, ale město má starou ruskou kulturní tradici. Nyní musí opět vesnice dobývat město, a to je proces velmi pomalý. Dosud je Kyjev méně ukrajinským městem než Charkov. V Charkově jsou soustředěny všechny úřady, a úřady jsou ovšem ukrajinské.

– Jsme mladý národ, říká člen levé ukrajinské fronty Melnik. Národ, který teprve nyní může vytvářeti svou kulturu. Tragédie Ukrajiny byla odvěká – buď Varšava, nebo Moskva. A odvěká byla také živelná ukrajinská vzpoura – buď Chmelnický, nebo Mazepa. Ukrajina – to byla vždy vesnice, to byla vždy živelná vzpoura vesnice proti městu. Andělé, Archandělé, Machno, Petljura – celá atamanština, to je jen pokračování v oné tradici. Nyní je Ukrajina samostatná, i nyní však musí dobývat město. A přece byla ukrajinská města vždy jiná než ruská a polská. Ukrajina se vtělila v barokní styl kostelů, protestovala proti Byzancí svou architekturou.

– Ukrajina byla vždy vesnicí a její tragédie byla tragédií vesnice. Chmelnického oklamali Poláci a Kateřina zavedla na Ukrajině nevolnictví. Vždy musila Ukrajina bojovat. Nyní je teprve svobodným státem, sovětskou republikou, a to je její státní forma, protože Ukrajinci nikdy nechtěli mít nic společného s buržoazií a nic společného mít nechtějí. Jsme mladý národ a Poláci jsou starý. Víme, mají překrásnou starou kul-

turní tradici. Víme, že měli Mickiewicz a Słowackého. Ale nyní nemají nic a nebudou mít nic. To, co je v nynější polské literatuře krásného – Tuwim –, je jen poslední dohasínání staré feudální aristokratické kultury, protože polská kultura je aristokratická a feudální a musí zmizet jako stará doba. Máme výhodu před Poláky: známe dobře jejich literaturu, ale oni neznají naši. Pohrdají námi, říkají nám „chlopi“. Když ukrajinská delegace žádala od Poláků povolení univerzity, nedovedli to Poláci ani pochopit, jeden z vládních činitelů se nechápavě tázal: „Cožpak chlop potřebuje univerzitu?“ Poláci nedali Ukrajincům univerzitu a školy, ale dala jim je svobodná Ukrajina. Je tak dobře, protože všechno, co bylo kdysi, když ještě Lvov byl kulturním centrem Ukrajinců, vynikajícího v umění a ve vědě, je nyní zde, ve svobodné Ukrajině. Vytváříme teprve kulturu. Dostali jsme se k slovu pozdě, ale je to naše výhoda. Chlop ukáže Polákům brzy, která z kultur bude vyšší.

– Vydáváme tisíce knih. Budujeme vlastní vědecké ústavy, zakládáme univerzity. Ukrajinský sedlák čte nyní ve své řeči. Vytváříme novou ukrajinskou inteligenci – protože dřívější inteligence byla poruštělá nebo popoštělá. Pracujeme a budujeme. Ale tam v Polsku je zhasínání. Místo kultury všechny peníze dávají na armádu. Víte, jak říkají polské „oficiální“ „kulturní“ časopisy Wiadomościem Literackiem? Tady se podívejte: „Jadą moški“ – to znamená „jedou moji“, to jest židé – Tuwim a Słonimski. Takhle se nyní v Polsku dívají na kulturu, takhle se mluví o nejlepších polských spisovatelích.

Sedíme nad Dněprem v překrásném Proletářském sadu (bývalém Kupeckém). Je dávno noc, ale Kyjev žije. Díváme se do dálky, do Ukrajiny. Dole od řeky zní šťastný smích – jak je to jiné než ve Lvově, také

ukrajinském městě – tam houkají na Dněpru parníky, motorky plují na ostrov do čtvrti dněprovských námořníků – je to Ukrajina, „vilna Ukrajina“, nikoli poušť a slzy haličské země, svobodná Ukrajina, jež s nadšením našich probuzenců buduje svou kulturu.

2. Stromovka

V Kyjevě když řeknete, že jste Čech, nepřekvapíte nikoho. Češi jsou tam známí dobře a ze všech cizinců nejoblíbenější. Jinak je tomu na ukrajinské vesnici. Ukrajinský sedlák nemá rád Čechy ani je nerozeznává od Němců. České kolonie jsou vedle německých, a uzavírají-li Češi s někým spojení, je to vždy s Němci. K ukrajinským sedlákům se chovají vypínavě, stejně jako Němci. Bohatí Češi se již z Kyjeva odstěhovali. Zůstali drobní řemeslníci, pivovarští dělníci, dělníci z bývalé továrny Jindřiškovy, nyní závodu Bolševik. Zůstal i starý učitel Bouček. Kulturní úroveň kyjevských Čechů je velmi pěkná, zajímají se živě o kulturní události v Čechách, o divadlo, o školství. Z české školy v Kyjevě mají radost. Dříve se starali o seznámení ruské veřejnosti s českou kulturou, vydávali časopis *Russkij Čech*, ve kterém byly překlady z české literatury. V Kyjevě jsou také vydány jediné publikace o české literatuře, např. *Etudy iz oblasti novoj češskoj literatury* (Kyjev 1884).

Střediskem kyjevských Čechů je – Stromovka. Je to český sad v cizím městě – překrásný, veliký, s jevištěm. Sad udržuje a veškeré výlohy platí továrna Bolševik. Tady se tančí staré tance, hrají se staré kusy Stroupežnického, čte se Jirásek, ale také Haškův *Švejk*. A je tu i bufet, pravý český bufet z lidových slavností, kde dostanete buchty a koláče. A hlavně pivo. Zvláštní pivo, které si vaří Češi jen pro sebe. Je to nejlepší pivo

ze SSSR, to musím uznat a uznává to celý Kyjev, který velice rád chodí na české zábavy.

Předsedou českého klubu je starý dělník Chod (jmenuje se tak). Je z Prahy, odkudsi z Libně, v Praze má i příbuzné. Vypravuje o dávných dobách, i o českých legiích, i o boji, jež vedla již za carského Ruska dělnická a řemeslnická skupina české kolonie v Kyjevě s bohatými Čechy, kteří ovládali kolonii. Ukazuje mi lékárnu, kde byl Gajda farmaceutem, na nároží ulice Liebknechtovy. Lékárna je docela obyčejná, patří nyní státu.

Večer, po zábavě ve Stromovce, sedím s kyjevským Čechem v družstevní restauraci v Prorizné ulici. Kyjev je takové město do větru, v Kyjevě sedí lidé velmi rádi v restauracích, dokonce je tam podnik, který se nazývá kavárna, ačkoli tam lidé kávu nepijí, a když si ji náhodou objednáte, budou se na vás dívat, jako byste spadl s Měsíce. Kyjev býval městem spekulantů, umí o tom vypravovat Erenburg ve *Rváči*, cosi z toho ještě zůstalo. Ale z druhé strany je Kyjev opět „evropským“ městem, „matkou ruských měst“. Když vstupovali hajdamáci (ukrajinští selští povstalci) do města, měli stejné pocity jako barbaři, když vstupovali do starověkého Říma.

Sedíme v restauraci, je hlučná, zakouřená, bouřlivá. Kyjevský Čech, povoláním obuvník, vykládá o starých a nových pořádcích. Rozhodně je na straně nových pořádků. Sice s výhradami, ale je. Jistě se těžko žilo za carského režimu, o tom nemůže býti žádných pochybností. A zvláště v takovém Kyjevě, který byl vždy nespokojen a který býval krutě trestán. Většina Čechů zůstala v Kyjevě. Přizpůsobili se, žijí. Jsou tu i čeští inženýři. Česká kyjevská menšina je loajální k vládě, do politiky se plete málo.

Noc na Vladimířské horce. Díval jsem se ze zvoni-

ce Lavry: daleko široko modravé dálky, zlato kostelů, most, po němž přecházely armády a jež vyhodili Poláci do povětří, parní tramvaj do Dárnice (krychle zajeckých baráků). Ze zvonice Lavry uvidíme Ukrajinu, z Vladimírské horky Kyjev. Černou čtvrť – Podol –, na níž ukazuje Chmelnický ze svého pomníku, černou spodničku Kyjeva, Podol vždy bouřící se proti carské vládě, nespokojenou fabrickou čtvrť. Uvidíme parníky obtížené nákladem, parníky až do Chersonu, nebo výletní parničky do Mežigorje, tam je střed ukrajinské keramiky a folkloru, střed pravé Ukrajiny, motorky ženoucí se proti vodě, vlečnáky s prámy. Vzpomeneme Sherwooda Andersona *Poor White* – jih. Mississippi, přístav, lodi, prámy – křiky námořníků a blažená jižní lenost země.

3. VUFKU

VUFKU, tato společnost exotického jména – jež však jen znamená: Všeukrajinská fotograficko-kinematografická společnost –, ovládá celý filmový průmysl Ukrajiny. Patří jí všechny biografy v celé Ukrajině, všechny krámy s fotografickými potřebami; je tedy velmi bohatou společností, bohatší než Sovkino. Staví u Kyjeva veliké filmové město, jež má býti dvakrát větší než Neubabelsberg, je vystavěna již veliká filmová továrna, v níž se již natáčí. Má ateliéry v Oděse a na Krymu. Má odbočku v Charkově a ústřední ředitelství je v Kyjevě. Filmy VUFKU jsou zasílány do světa pod firmou „ruských“ filmů, proto se dosud málo ví o velikém filmovém podnikání mladé Ukrajiny, která před válkou neměla vůbec filmové podniky.

S režisérem Dovženkem, jenž se vzdal diplomatické kariéry a vytvořil nejlepší film Ukrajiny, a literárním redaktorem VUFKU, který má velmi „příjemné“ vzpomínky na Československo, kde ho vypověděli,